

**Eesti maaelu arengukava
2007-2013
keskkonnamõju strateegiline hindamine**

Aruanne

Koostamise kuupäev: 23.11.2006

Koostaja: InterAct Projektid & Koolitus OÜ

Address: Adamsoni 2, 10137 Tallinn

Telefon: 6533 522

Faks: 6533 552

E-mail: maarja@interact.ee

Kontaktisik: Maarja Unt

Vastutav ekspert: Audacon Eesti OÜ

Ekspertgrupi juht: Ranno Mellis

SISUKORD

1	KOKKUVÕTE.....	5
2	SISSEJUHATUS.....	7
3	HINDAMISE KORRALDAMINE.....	8
3.1	KSH OBJEKT JA ULATUS.....	8
3.2	KSH VAJADUS	8
3.3	KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE EESMÄRK	8
3.4	KSH LÄBIVIIMINE	8
3.4.1	<i>Keskkonnamõju strateegilise hindamise osapooled.....</i>	<i>8</i>
3.4.2	<i>Ülevaade programmi koostamise kohta .....</i>	<i>9</i>
3.4.3	<i>Konsultatsioonid osapooltega .....</i>	<i>9</i>
4	EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007-2013 SISU JA EESMÄRGID	10
4.1	EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007-2013 SISU.....	10
4.2	ARENGUKAVA STRATEEGILINE ÜLDEESMÄRK.....	11
4.3	TELGEDE JA MEETMETE PEAMISED EESMÄRGID	11
4.3.1	<i>TELG I – Põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine</i> <i>11</i>	
4.3.2	<i>TELG II – Keskkonna ja paikkonna parandamine .....</i>	<i>15</i>
4.3.3	<i>TELG III – Maapiirkondade elu kvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine</i>	<i>17</i>
4.3.4	<i>TELG IV – LEADER.....</i>	<i>18</i>
5	EUROOPA LIIDU JA EESTI KESKKONNAEESMÄRGID.....	19
5.1	SÄÄSTVA ARENGU PÕHIMÕTTED.....	19
5.2	ÜLEVADE EL JA EESTI KESKKONNAÕIGUSEST	21
5.3	EESTI KESKKONNASTRATEEGIA AASTANI 2010	22
6	KESKKONNAMÕJU HINDAMISE METOODIKA	25
6.1	METODOLOOGIA	25
6.2	OLULISE NEGATIIVSE KESKKONNAMÕJU MÄÄRATLEMINE	25
6.3	INDIKAATORITE VALIK.....	26
7	EELDATAVALT MÕJUTATAVA KESKKONNA KIRJELDUS.....	28
7.1	EESTI KESKKONNASEISUND JA –PROBLEEMID	28
7.2	EESTI MAAPIIRKONDADE KESKKONNASEISUND.....	29
7.3	PEAMISED SURVETEGURID KESKKONNALE PÕLLUMAJANDUSEST	30
7.3.1	<i>Peamised survegurid vee kvaliteedile .....</i>	<i>30</i>
7.3.2	<i>Peamised survegurid õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele .....</i>	<i>32</i>
7.3.3	<i>Peamised survegurid bioloogilisele ja maastikulisele mitmekesisusele .....</i>	<i>34</i>
8	MAK MEETMETE KESKKONNAMÕJU HINDAMINE	37
8.1	MAK KESKKONNAEESMÄRKIDE ANALÜÜS.....	38
8.2	PIIRIÜLENE KESKKONNAMÕJU	38
8.3	MEETMETE VÕIMALIK KESKKONNAMÕJU	39
	MAK KESKKONNAMÕJU HINDAMISE KOKKUVÕTE	48
8.4	ALTERNATIIVIDE VÕRDLUS.....	49
8.4.1	<i>Võimalikud alternatiivid .....</i>	<i>49</i>
8.4.2	<i>0 – alternatiiv.....</i>	<i>49</i>
8.4.3	<i>1. Alternatiiv .....</i>	<i>49</i>
8.4.4	<i>2. Alternatiiv .....</i>	<i>50</i>

9	RASKUSED KSH ARUANDE KOOSTAMISEL	51
10	RAKENDUSKAVADE ELLUVIIMISE JÄLGIMINE.....	52
10.1	PÄDEVAD ASUTUSED.....	52
10.2	ÜLDINE KESKKONNAJÄRELEVALVE.....	52
11	AVALIKUSTAMISE KÄIGUS ESITATUD ETTEPANEKUD	54
12	KASUTATUD MATERJALID	55
	LISA 1. “EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007–2013“ KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE (KSH) ARUANDE AVALIKU ARUTELU PROTOKOLL	57
	LISA 2. KSH PROGRAMM	60
	KOOSTAMISE KUUPÄEV: 31.08.2006.....	60
2.	KSH OBJEKT JA ULATUS.....	61
4.	KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE EESMÄRK.....	63
5.	KSH LÄBIVIIMINE	63
6.	MAAELU ARENGUKAVA ELLUVIIMISE VÕIMALIK KESKKONNAMÕJU	64
7.	KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE METOODIKA	65
8.	ALTERNATIIVIDE HINDAMINE JA VÕRDLUS.....	66
9	KSH ARUANDLUS JA TULEMUSTE ARVESTAMINE	66
10	KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE AJAKAVA	67
11	AVALIKUSTAMINE JA OSAPOOLTE KAASAMINE	68
12	ÜLEVAADE PROGRAMMI KOOSTAMISE KOHTA	68
	LISA 3. PROGRAMMI AVALIKU ARUTELU PROTOKOLL	70

Kasutatud lühendid

EAFRD – Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond

EL – Euroopa Liit

EMAS – Eesti maaelu arengu strateegia

KS – keskkonnastrateegia

KSH – keskkonnamõju strateegiline hindamine

KeHJS – Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus

KKM – Keskkonnaministeerium

MAK – Maaelu arengukava

RM – Rahandusministeerium

PM – Põllumajandusministeerium

PVT – parim võimalik tehnika

SE 21 – Säästev Eesti 21

SKP – sisemajanduse koguprodukt

RAK – Riiklik arengukava

RES – riigi eelarvestrateegia

1 KOKKUVÕTE

Eesti on üle võtnud Euroopa Liidu keskkonna- ja põllumajanduspoliitika. Peatähelepanu on pööratud konkurentsivõime suurendamisele. Põllumajanduses väljendub see tootmise kontsentreerumises ja investeeeringutes tootmishoonetesse ning tehnikasse. Veemajanduse jõupingutused on suunatud peamiselt veevarustuse ja kanalisatsiooni arendamise linnades ja asulates. Eesti äärealadel on toetused suunatud maahooldusele ja looduskaitsealadele.

Tõenäoline on Eesti keskkonnaseisundi jätkuv polariseerumine: äärealadel suureneb kasutamata alade osatähtsus, Eesti traditsioonilistes põllumajanduspiirkondades jätkub ja areneb tööstusliku iseloomuga põllumajandus (põhiosa loomadest koondatakse suurfarmidesse, viljakamaid muldi haritakse majanduslikult optimaalseid väetise ja mürkkemikaalide koguseid kasutades). Antud protsesside tagajärjel põhjavee ja pinnavee seisund piirkonniti halveneb ning põhjavesi ja väiksemad veekogud kohati reostuvad. Eesti veekogude ja põhjavee üldseisund jääb tervikuna heaks või rahuldavaks looduslike kompenseerivate alade mõjul.

Peamine surve põllumajandusest keskkonnale lähtub viljakamatele maadele koondunud põllumajandustootmisest, millest suur osa paikneb nitraaditundlikul alal. Seega on peamistes põllumajanduspiirkondades vaja rakendada leevendus- ja kompenseerimismeetmeid vastavalt EL liikmesmaade kogemustele. Nendeks on:

- veekaitse ja veehoiualade loomine põhjaveehaarete vee kvaliteedi ja väga heas seisundis veekogude kaitseks;
- parima võimaliku tehnika ja keskkonnanajuhtimissüsteemide rakendamine põllumajandustootmises;
- tootjate kooolitus ja teavitamine;
- veekogude füüsilise seisundi parandamine, kaladele rändeteede avamine ja veekogude tihedam hooldus;
- väikeste külade ja hajaasustuse elanikkonna reostunud kaevude asendamine sügavamate kaevude või veevõrkudega.

Vee hea seisundi hoidmine peaks olema üheks peamiseks kriteeriumiks Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 (edaspidi MAK) keskkonnatulemuslikkuse hindamisel.

Mitmed MAKis kavandatud meetmed on kavandatud bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilitamiseks. Eesti riik peab tagama, et ka selline põllumajandusmaa, mida enam ei kasutata tootmise eesmärgil oleks heades põllumajandus- ja keskkonnanatingimustes (Nõukogu määrus (EÜ) nr 1782/2003). Kindlasti tähendab see muuhulgas endise põllumajandusmaa võsastumise vältimist, mis suures osas leiab aset äärealadel. Seega peaks poollooduslike koosluste hooldamise toetus kindlasti laienema ka väljapoole Natura 2000 alasid.

Senised kogemused SAPARDI, Maaelu Arengukava, alamvesikondade veemajanduskavade ja nitraaditundliku ala tegevuskava koostamisel ja elluviimisel loovad hea baasi jõupingutuste ühendamiseks maaelu säästvaks arenguks.

Edu saavutamiseks on määrav:

- poliitikate, eesmärkide, kriteeriumide ja tulemusindikaatorite mõtestamine ja ühtlustamine;
- osapoolte ühtlase haldussuutlikkuse saavutamine;
- majandusliku, sotsiaalse ja keskkonnarikkuse seoste mõistmine praktilisel tasandil;
- oluliste mittevastavuste määratlemine ja kooskõlastatud tegevus nende likvideerimiseks;
- tulemusele orienteeritud koostöö jätkamine.

Väga oluline on keskkonnakaitseliste tegevuste finantseerimine Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 vahenditest, et kompenseerida põllumajanduse konkurentsivõime tagamisega vältimatult kaasnevat keskkonnaseisundi halvenemist. Meetmete keskkonnakaitselise tulemuslikkuse tagamiseks on vältimatu kõigi põllumajandustoetuste sidumine konkreetsete seadustest ja normatiividest tulenevate keskkonnanõuetega ning elluviimise järelevalve tagamine. Lisaks sõltub MAK vahendite kasutamise keskkonnatulemuslikkus väga suures osas keskkonnateadlikkuse, haldussuutlikkuse ja keskkonnajuhtimise arengust. Haldussuutlikkuse meetmete rakendamine tuleb ühildada osapoolte keskkonnaasjatundlikkuse tagamise ning keskkonnajuhtimissüsteemide ja parima võimaliku tehnika rakendamise toetamisega.

Eesti keskkonnajärelevalvesüsteem peaks välistama olulise negatiivse keskkonnamõjuga projektide rahastamise. Enne võimaliku negatiivse keskkonnamõjuga projekti elluviimist on vajalik teha keskkonnauuringud ja vajadusel keskkonnamõju hindamine.

Eesti maapiirkonna arengu soodustamiseks ja elanikele ning loodusele vajaliku hea keskkonnaseisundi saavutamiseks ei piisa ainult MAK meetmete elluviimisest, vaid on vajalik kasutada ka teiste rakenduskavade vahendeid.

MAKis kavandatud meetmete rakendamisel on maapiirkonna keskkonnaseisund tulevikus tõenäoliselt parem kui muudel samadel tingimustel MAKi meetmeid rakendamata.

Arengukava elluviimise võimalik keskkonnamõju ja mõju prognoosi täpsus sõltub suures osas püstitatud eesmärkide selgusest, valitud indikaatoritest, osapoolte keskkonnaalasest asjatundlikkusest, haldussuutlikkusest ja motivatsioonist. Strateegilise keskkonnamõju läbiviimisel põrkusid selle läbiviijad ka teatud raskustele, mis on põhjustatud asjaolust, et MAKis ei ole esitatud piisavat ülevaadet Eesti maapiirkondade keskkonnaseisundist, -probleemidest ega eesmärkidest. Sellest tulenevalt on on lähtunud arengukava sisu ja eesmärkide tõlgendamisel võimaluste korral ka Eesti Maaelu Arengu Strateegias 2007-2013 (MAS) esitatud informatsioonist. Täpsemat keskkonnamõju hinnangut rakenduskavale ja välja pakutud meetmetele oleks võimalik esitada alles peale MAKi täiendamist kirjeldusega maapiirkondade keskkonnaseisundist ja keskkonnaprobleemidest kvantifitseeritud näitajate tasemel.

2 SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu maaelu arengu poliitika peab olulisimaks hoida põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõimet ning põllumajandusmaastikke ja -keskkonda, samuti mitmekesistada maaelu ja tõsta selle kvaliteeti. Iga liikmesriik peab määratlema nendes valdkondades oma põhieesmärgid ning prioriteetsed tegevused nende saavutamiseks.

Kuigi Eesti põllumajanduse sissetulekud on pärast ELi astumist oluliselt suurenenud, ei suuda põllumehed veel kaugeltki piisavalt investeerida ja arendada tootmist nii, et ELi ühisturul edukalt tegutseda ning tulla tulevikus toime ka vähenevate toetustega. Seega on seatud põhieesmärgiks aidata kaasa, et potentsiaalselt konkurentsivõimelised tootjad oma tootmist efektiivsemaks muudaksid, jäädes samas loodust säästvaks.

Praegune Eesti maaelu arengukava aastateks 2004-2006 näeb ette eraldada valdav osa ressursidest keskkonnaga seotud meetmetele. Edaspidi tuleb piiratud ressursid kontsentreerida üha enam kahte suunda: vähendada keskkonnariske nitraaditundlikel aladel ning teisalt säilitada väärtuslikke maastikke. Oluline on ka vähem soodsate piirkondade stabiilne toetamine, et põllumajandustegevus ja põllumajandusmaa hooldamine Eesti regioonides ei lõpeks.

2007-2013 Euroopa Liidu toetuste planeerimine toimub Eestis riigi eelarvestrateegia koostamise raames, mis võimaldab kavandada Euroopa Liidu fondide vahendeist ja ainult Eesti riigi omavahenditest rahastatavaid tegevusi ühtselt. Sellest tulenevalt on koostatud "Riiklik struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013" "Riigi eelarvestrateegia 2007-2010" osana. Iga-aastaselt uuendatavas nelja-aastases eelarvestrateegias kajastuvad struktuurivahendite kasutamisega seotud valdkondade osas seitsme-aastase Euroopa Liidu eelarve programmiperioodile kavandatud tegevused.

"Eesti maaelu arengukava 2007-2013" (MAK) ettevalmistamist ja väljatöötamist koordineerib EV Põllumajandusministeerium. MAK peamine eesmärk on määratlema Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) aastatel 2007-2013 antavad maaelu arengu toetused ning toetatavad tegevused. Uue maaelu arengukava meetmed ei kata kaugeltki kõiki probleeme, mis on maapiirkondade üldise arenguga seotud. Üheks prioriteediks on mikroettevõtete (alla 9 töötajaga) arendamine, seda eelkõige selleks, et kompenseerida edasist töökohtade vähenemist põllumajanduses. Teisalt on planeeritud keskenduda külade arengule ning teenuste kättesaadavusele küldes.

Oluliseks peetakse toetada kohalike initsiatiivgruppide arengut ning nende väljatöötatud strateegiate elluviimist läbi LEADER meetme. Järgmisel eelarveperioodil (2007-2013) tahetakse järjest enam ressursse suunata just kohalike initsiatiivgruppide käsutusse. See võimaldab regioonides ellu viia neid spetsiifilisi meetmeid, mis konkreetsele piirkonnale esmatähtsad on – seda lisaks nn üleriigilistele toetusmeetmetele.

Põllumajandusministeeriumi poolt korraldatud MAK-i eelhindamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise käigus on valminud ka käesolev strateegilise keskkonnamõju hindamise aruanne. Hindajad on valitud riigihanke teel. Eelhindamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise on teostanud InterAct Projektid & Koolitus OÜ koostöös Audacon Eesti OÜ-ga ja Eesti Maaülikooliga. Strateegilise keskkonnamõju hindamise ekspertgrupi juhiks on Ranno Mellis (ranno.mellis@hot.ee). KSH programm on avalikustatud Põllumajandusministeeriumi kodulehel <http://www.agri.ee/index.php/16641>.

3 HINDAMISE KORRALDAMINE

3.1 KSH objekt ja ulatus

Keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) objektiks on Maaelu arengukava 2007-2013 eelnõu seisuga 20.10.2006.

Seoses asjaoluga, et MAKis ei ole piisavalt toodud informatsiooni maapiirkonna keskkonnanaisundi, -probleemide ning -eesmärkide kohta, on KSH objektiks osaliselt ka MAK-i alusdokument - Eesti maaelu arengu strateegia 2007-2013 (mõlemad dokumendid saadaval interneti aadressil: <http://www.agri.ee/mak>).

3.2 KSH vajadus

Tulenevalt Euroopa Liidu direktiividest 2001/42/EÜ ja "Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusest" (edaspidi: KeHJS) tuleb rakenduskavadele läbi viia keskkonnamõju strateegiline hindamine (edaspidi KSH), mille algatas oma 1. augusti 2006 a. käskkirjaga nr 138 põllumajandusminister.

3.3 Keskkonnamõju strateegilise hindamise eesmärk

KSH ülesanne on kaasa aidata tasakaalustatud, Euroopa Liidu ja Eesti keskkonnapoliitikaga kooskõlas oleva arengukava koostamisele.

Keskkonnamõju strateegilise hindamise eesmärgid:

- keskkonnaküsimuste integreerimine arengukavadesse;
- arengukava kooskõlla viimine EL keskkonnapoliitikaga;
- arengukava keskkonnamõjude kaardistamine ning vastavalt sellele hinnangu andmine arengukava strateegilisele osale ja soovitude esitamine keskkonnamõjude vähendamiseks;
- arengukava prioriteetsete suundade hindamine keskkonnakaitse seisukohast.

3.4 KSH läbiviimine

Keskkonnamõju strateegiline hindamine viiakse läbi vastavalt Põllumajandusministeeriumi ja InterAct Projektid & Koolitus OÜ vahelisele lepingule ja selle alusel koostatud KSH programmile.

KSH läbiviimisel analüüsitakse Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 elluviimisega kaasnevat keskkonnamõju ning alternatiivseid võimalusi eesmärkide saavutamiseks.

3.4.1 Keskkonnamõju strateegilise hindamise osapooled

Planeerimisdokumendi koostaja (Arendaja):	Põllumajandusministeerium:
KSH kontaktisik Põllumajandusministeeriumis:	Ove Pöder
Järelevalve teostaja:	Keskkonnaministeerium.

Huvitatud isikud ja organisatsioonid: Arengukava elluviimine puudutab kogu ühiskonda. Selle koostamisse kaasatud riigiasutused ja nende roll, samuti kaasatud sotsiaalmajanduslike partnerorganisatsioonide nimekiri on esitatud arengukavas või selle lisades.

Hindaja (Ekspert): InterAct Projektid & Koolitus OÜ (kontaktisik: Maarja Unt)

Vastutav ekspert: Audacon Eesti OÜ (kontaktisik: Marge Pettai)

Ekspertgrupi juht: Ranno Mellis, ranno.mellis@hot.ee

Ekspertgrupi liige: Jaak Tambets

3.4.2 Ülevaade programmi koostamise kohta

Keskkonnamõju strateegilise hindamise programm (vaata lisa 1) on koostatud InterAct Projektid & Koolitus OÜ poolt, millega huvilistel oli võimalik tutvuda Põllumajandusministeeriumi koduleheküljel, Põllumajandusministeeriumi maaelu arengu osakonnas ning ka avalikul arutelul. Programmi avalik arutelu toimus 29. septembril 2006. a kell 13.00 Põllumajandusministeeriumi suures saalis, aadressil Tallinn, Lai 39/41. Koosoleku protokoll on lisatud käesolevale aruandele (Lisa 2).

Programmi eelnõu esitas Põllumajandusministeerium oma 24.08.2006.a. kirjaga nr. 8.2-1/1498 Keskkonnaministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile ja Eesti Keskkonnaühenduste Kojale ning programmi korrigeeritud eelnõu oma 25.09.2006.a. kirjaga nr. 8.2-1/1688 Haridus- ja Teadusministeeriumile ja Kultuuriministeeriumile ning 25.09.2006.a. kirjaga nr. 8.2-1/1689 Keskkonnaministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile ja Eesti Keskkonnaühenduste Kojale. Arvamuse programmi eelnõu kohta esitasid Sotsiaalministeerium oma 01.09.2006.a. kirjaga nr. 13.3-6/3508 ja Kultuuriministeerium oma 19.10.2006.a. kirjaga 10.3-10/3676.

Programmi lõppversiooni esitas Põllumajandusministeerium oma 23.11.2006.a. kirjaga nr. 8.2-1/2091 Keskkonnaministeeriumile heakskiitmiseks. Programmi kiitis järelvalvajana heaks Keskkonnaministeerium oma 04.01.2007.a. kirjaga nr. 13-3-1/14542-2 koos lisatud eeldustega.

3.4.3 Konsultatsioonid osapooltega

Avalikke koosolekuid on KSH protsessi käigus planeeritud kaks: KSH programmi avalikustamine, mis toimus 29.septembril 2006 ja KSH lõpparuande avalik arutelu, mis toimus 23. veebruaril 2007.

9. aprillil 2007 esitati KSH lõpparuanne Põllumajandusministeeriumi poolt heakskiitmiseks Keskkonnaministeeriumile.

KSH avalikustamise viib läbi Põllumajandusministeerium (PM), kes teavitab avalikustamisest ajakirjanduse kaudu. Avalikustamise koosolekud protokollib PM. Märkustele ja ettepanekutele vastab PM. Ekspert osutab PM-le kaasabi avalikustamise läbiviimisel ja esitab oma seisukohad märkuste ning ettepanekute osas.

4 EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007-2013 SISU JA EESMÄRGID

4.1 Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 sisu

“Eesti maaelu arengukava 2007–2013” (MAK) hõlmab ajavahemikku alates 1. jaanuarist 2007 kuni 2013. aasta lõpuni. MAK-i üldeesmärk on toetada Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate maaelu arengu meetmete kaudu maapiirkonna tasakaalustatud arengut. 2007. aasta 1. jaanuaril algava Euroopa Liidu (EL) uue programmiperioodi (2007-2013) raames on Eestil võimalik kasutada ligikaudu 14,9 miljardit krooni avaliku sektori toetusraha põllumajanduse ja maaelu arengu toetamiseks.

Perioodil 2007-2013 rahastatakse põllumajanduse ja maaelu arengu meetmeid Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EARDF) ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest.

Eesti kavatseb MAK-i raames rakendada järgmisi EARDF-ist rahastatavaid maaelu arengu meetmeid:

1. prioriteeditelje (põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine) raames:
  - põllumajandustootjate asjakohastamine (sh alameetmed: investeeringud mikropõllumajandustootjate arendamiseks; põllumajandustootjate pikaajalised investeeringud; investeeringud bioenergia tootmisse);
  - põllumajandustootjatele ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine;
  - noorte põllumajandustootjate tegevuse arendamise toetus;
  - põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur;
  - metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine;
  - põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine;
  - koolitus- ja teavitustegevused;
  - nõuandesüsteemi ja –teenuste toetamine.

2. prioriteeditelje (keskkonna ja paikkonna parandamine) raames:
  - ebasoodsamate piirkondade toetus;
  - Natura 2000 toetus põllumajandusmaale;
  - Natura 2000 toetus erametsamaale;
  - Natura 2000 võrgustiku poollooduslike koosluste hooldamise toetus;
  - põllumajanduslik keskkonnatoetus (sh alameetmed: keskkonnasõbralik majandamine; keskkonnasõbralik majandamine nitraaditundlikul alal; mahepõllumajanduslik tootmine; ohustatud tõugu looma kasvatamise toetus; kohaliku sorti taime kasvatamise toetus);
  - kaitsemetsa rajamine;
  - energiavõsa rajamine;
  - kiviaedade rajamise ja taastamise toetus;
  - põllumajandusmaa lupjamise toetus;
  - kasutusest kõrvale jäänud põllumajanduslike tootmishoonete lammutamine.

3. prioriteeditelje (maapiirkondade elu kvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine) raames:

- majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas;
  - külade uuendamine ja arendamine.
4. Horisontaalse, Leader-prioriteeditelje raames plaanitakse käivitada üks, LEADER-meede.

Lisaks planeeritakse programmi edukaks käivitamiseks toetava meetmena rakendada tehnilise abi meede.

Hinnang:

MAKis on esitatud selge ülevaade planeeritavatest meetmetest, kuid peamiseks probleemseks tähelepanekuks MAK-i sisu suhtes on asjaolu, et oluline osa arengukavas nõutavast informatsioonist (vastavalt Vabariigi Valitsuse 13.detsembri 2005 määruses nr 302 fikseeritud korrale) on esitatud Eesti Maaelu Arengu Strateegias, mitte arengukavas endas, kusjuures arengukavas puuduvad ka selged viited strateegias toodud informatsiooni arvestamisele. See asjaolu raskendab oluliselt arengukava keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimist.

Kuna MAKis ei ole esitatud piisavat ülevaadet Eesti maapiirkondade keskkonnaseisust, -probleemidest ega –eesmärkidest, on lähtunud arengukava sisu ja eesmärkide tõlgendamisel ka Eesti Maaelu Arengu Strateegias 2007-2013 (MAS) esitatud informatsioonist, kuna strateegias on fikseeritud, et MAS on tugiraamistik Eesti maaelu arengukava koostamiseks.

Üldine ettepanek:

Soovitame täiendada MAK-i vajaliku minimaalse informatsiooniga maaelu arengukava üldistest strateegilistest eesmärkidest, maapiirkondade keskkonna-probleemidest, keskkonnaseisundist, keskkonnaeesmärkidest, keskkonnakaitsemeetmetest ning keskkonnaindikaatoritest ja/või esitada selged viited Eesti Maaelu Arengu Strateegiale 2007-2013.

4.2 Arengukava strateegiline üldeesmärk

Eesti maaelu arengu strateegiliseks üldeesmärgiks on toetada Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate maaelu arengu meetmete kaudu maapiirkonna tasakaalustatud arengut.

4.3 Telgede ja meetmete peamised eesmärgid

Käesolevas alapunktis on esitatud väljavõte Eesti Maaelu Arengukavas 2007-2013 fikseeritud üldistest ning spetsiifilistest eesmärkidest.

4.3.1 TELG I – Põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine

I telje peamine eesmärk on valdava osa põllumajandusettevõtete ning põllumajandussaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine sellisel määral, et põllumajandusettevõtjad suudaksid pärast programmiperioodi lõppu (pärast 2013. aastat) tulla toime selleks ajaks vähenevate turutoetuse ja otsetoetuste tingimustes. Metsanduse valdkonnas on eesmärk tõsta

metsanduse pikaajaline konkurentsivõime tasemele, mis tagab metsapotentsiaali taastamise loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsas ning asjakohase ennetustegevuse, erametsa säästliku majandamise ja tööhõive säilimise maapiirkonnas ning toetab metsasaaduste ja metsanduslike teenuste ulatuslikumat kasutamist.

I alamtelg – Restruktureerimine / moderniseerimine

Meede: Põllumajandustootjate ajakohastamine

Üldeesmärk

Meetme üldine eesmärk on põllumajandusliku tootmise konkurentsivõime suurendamine põllumajandustegevuse mitmekesistamise, nõuetele vastava põllumajanduse edendamise ja biomassi kasutuse edendamise kaudu.

Üldeesmärgi saavutamiseks toetatakse põllumajandustootjaid kolme alameetme kaudu:

1) Investeeringud mikropõllumajandustootjate arendamiseks

Spetsiifilised eesmärgid

- tehnoloogia taseme tõstmine, põllumajandussektori kaasajastamine ja toodangu kvaliteedi parandamine;
- keskkonna ja loomade heaolu parandamisele ning vastavate nõuete täitmisele kaasa aitamine;
- tööhõive säilitamine ja töökohtade loomise stimuleerimine põllumajanduses;
- läbi keskkonnasõbralikumate maaviljelusmeetodite traditsioonilise kultuurmaastiku säilitamine;
- omatoodetud põllumajandussaaduste töötlemisele ja seeläbi põllumajandustootjate toodetud lisandväärtuse suurendamisele kaasa aitamine.

2) Põllumajandustootjate pikaajalised investeeringud

Spetsiifilised eesmärgid

- Konkurentsivõime suurendamine, sealhulgas uute tehnoloogiate ja innovatsiooni kasutuselevõtmise soodustamine.
- Keskkonna- ja tööohutuse ning loomade heaolu parandamisega kaasnevate nõuete täitmisele kaasa aitamine.

3) Investeeringud bioenergia tootmisesse

Spetsiifilised eesmärgid

- Uus turg põllumajandustootjatele
- Põllumajandustootjate konkurentsivõime (so sissetulekute suurenemine)
- Keskkonnahoid
- Maastikuhooldus
- Energiatoorme tarnekindlus
- Energiakandjate mitmekesisus
- Energiatootmise hajutatuse

Meede: Põllumajandustoodetele lisandväärtuse andmine

Üldeesmärk

Põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine läbi põllumajandustooteid ja metsandussaadusi töötlevate ettevõtete üldise tulemuslikkuse (üldiste majandusnäitajate paranemine, keskkonnakoormuse vähenemine, ekspordipotentsiaali kasv jms) parandamise ja pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamise.

Spetsiifilised eesmärgid

- põllumajandus- ja metsandussaaduste töötlemise vastavusse viimine turu uuenevate nõudmistega;
- tootmises tekkivate kõrvalsaaduste, kaastoodete ning tootmisjäätmete efektiivsem ärakasutamine;
- keskkonna- ja energiasäästlikkuse tagamine;
- innovaatiliste investeeringute soodustamine;
- info- ja sidetehnoloogia rakendamise ja levitamise soodustamine;
- biokütuste tootmise ja bioenergia kasutamise edendamine.

Meede: Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise toetus

Üldeesmärk

Üldeesmärgiks on noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamine ja põlvkondade vahetusele kaasa aitamine põllumajanduses.

Spetsiifilised eesmärgid

- noorte põllumajandustootjate põllumajandusliku majapidamise sisseseadmise aitamine;
- noorte põllumajandustootjate ettevõtte edaspidine struktuuriline kohandamine;
- tööhõive võimaluste laiendamine noortele;
- noorte kaasamine maakogukonna arendamisse

Meede: Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur

Üldeesmärk

Põllumajandusmaal ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine.

Spetsiifilised eesmärgid

- ühtlustada põllu- ja erametsamajanduse tootmistingimusi maapiirkonnas, vähendades ebasoodsast veerežiimist tingitud põllumajandustootmise riske ja suurendades erametsa tootlikkust ja puidu kvaliteeti;
- parandada juurdepääsu põllumajandusmaale ja erametsamaale;
- vähendada lokaalseid üleujutusi;
- minimeerida reostuse levikut kuivendatud maal ja suurendada eesvoolude isepuhastamisvõimet.

Meede: Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine

Üldeesmärk

Metsa majandusliku väärtuse parandamise ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetamise üldine eesmärk on tõsta erametsamaa omanike ning metsaomanike mittetulundusühingute ja tulundusühistute, samuti puidu tööstusliku tootmisega tegelevate mikroettevõtete konkurentsivõimet.

Spetsiifilised eesmärgid:

- metsa tootmispotentsiaali tõstmine metsa liigilise koosseisu parandamiseks või ökoloogiliste väärtuste säilitamiseks ning kasvamajäävate puude väärtuse suurendamiseks,
- metsa majandamise keskmise tulususe tõstmine,
- metsaressursi mitmekülgne ja jätkusuutlik majandamine,
- ulukikahjustuste ning taimehaiguste ja -kahjustuste ennetamine;
- loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsa tootmispotentsiaali taastamine,
- metsatulekahjude ennetamine;
- metsandussaadusi töötleva tööstuse (v.a mittepuidulisi metsandussaadusi töötlev tööstus) mikroettevõtete üldise tulemuslikkuse, konkurentsivõime ja ekspordipotentsiaali parandamine,
- uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate kasutuselevõtmine,
- metsaressursi täiuslikum/täielikum ärakasutamine,
- metsandustoodete lisandväärtuse suurendamine.

II alamtelg – Innovatsioon / nõuanne

Meede: põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine

Üldeesmärk

Meetme üldeesmärk on põllumajandus-, toidu- ning metsandussektori konkurentsivõime parandamine läbi põllumajandus- ja metsandussektori toormetootjate, töötleva tööstuse ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö edendamise.

Spetsiifilised eesmärgid

- innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse soodustamine põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori toormetootjate ning põllumajandus- ja metsandussaadusi töötleva tööstuse hulgas;
- uute kõrge müügi ja/või ekspordipotentsiaaliga toodete (sh, põllumajandus- ja metsasaadustest kõrge kvaliteedi ja lisandväärtusega toiduained ja mittetoiduliste tooted) ning innovatiivsete protsesside ja tehnoloogiate väljatöötamine sektori ettevõtete tulemuslikkuse tõstmiseks, keskkonna- ja energiasäästu tagamiseks;
- toiduainete kvaliteedi tõstmine, sh toidukvaliteedikavade väljatöötamine ja nende rakendamise soodustamine tagamaks tarbijale toote või tootmisprotsessi kvaliteetsuse;
- teavitada tarbijat toidukvaliteedikavades osalevate toodete olemasolust ja erisustest;
- parandada tooraine kvaliteeti.

Meede: Koolitus- ja teavitustegevused

Üldeesmärk

Põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine läbi vastavate sektorite inimpotentsiaali arendamise.

Spetsiifilised eesmärgid

- Toetada põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikute täiend- ja ümberõpet, et säilitada ja tõsta nende konkurentsivõimet tööturul ning arendada nende ettevõtlikkust.
- Toetada teadusinfo, teadussaavutuste ja uudsete tavade levitamist põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikute seas.

Meede: Nõuandesüsteemi ja –teenuste toetamine

Üldeesmärk

Meetme üldeesmärk on toetada põllumajandustootjatele ja erametsaomanikele nõuandeteenuse kättesaadavust.

Spetsiifilised eesmärgid

Tagada nõuandesüsteemi areng, et võimaldada põllumajandustootjatele nõuandeteenus järgmistes valdkondades:

- vastavalt määruses (EÜ) nr 1782/2003 artiklites 4 ja 5 ning III ja IV lisas sätestatud kohustuslikud majandamisnõuded ja head põllumajandus- ning keskkonnatingimused;
- ühenduse õigusaktidel põhinevad tööohutusnõuded;
- põllumajandusettevõtte üldise tulemuslikkuse tõstmine majanduslikke, sotsiaalseid ja ökoloogilisi aspekte arvestades.
- Tagada erametsaomanike nõustamine erametsa majandamisega seotud küsimustes.

4.3.2 TELG II – Keskkonna ja paikkonna parandamine

II telje meetmete eesmärk on tagada hea keskkonnaseisund ning põllumajandusliku maakasutuse säilimise piirkondades, kus see on oluline traditsiooniliste maastike kujunduses ning kõrge loodusväärtusega alade säilimisel.

I alamtelg – LFA

Meede: Ebasoodsamate piirkondade toetus

Toetuse eesmärgiks on ebasoodsamates piirkondades asuva põllumajandusliku maa jätkuva kasutuse kaudu säilitada paikkonda ning alal hoida ja edendada säästva põllumajandusliku tootmise süsteeme toetades keskkonna ja paikkonna parandamist läbi maade hooldamise.

II alamtelg – Natura

Meede: Natura 2000 toetus põllumajandusmaale

NATURA 2000 toetuse põllumajandusmaale üldine eesmärk on tagada NATURA võrgustiku aladel looduskaitsealade täitmine ja säilitada nendes piirkondades põllumajanduslikku tegevust. Samuti aidata toime tulla nendes piirkondades ebasoodsate asjaoludega, mis tulenevad Euroopa Liidu linnustiku kaitse ja loodusliku kaitse direktiivide (79/409/EMÜ ja 92/43/EMÜ) rakendamisest, aitamaks kaasa NATURA võrgustiku alade tõhusale majandamisele.

Meede: Natura 2000 toetus erametsamaale

Toetuse eesmärgiks on aidata kaasa Natura 2000 võrgustikku kuuluva erametsamaa säästvale kasutusele.

Meede: Natura 2000 võrgustiku poollooduslike koosluste hooldamise toetus

Natura 2000 alal poollooduslike koosluste hooldamise toetuse eesmärk on läbi maade hooldamise säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust, aidata kaasa säästvale arengule ning säilitada kultuuripärandit, motiveerides põllumajandustootjaid ja teisi maakasutajaid rakendama eeskätt neid maakasutusmeetodeid, mis säilitavad looduskeskkonda ja maastikku.

III alamtelg – Põllumajanduskeskkond

Meede: Põllumajanduslik keskkonnatoetus

Üldised eesmärgid

- soodustada keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist põllumajanduses;
- säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust;
- aidata keskkonnale tulutoovalt tegutsevatel põllumajandustootjatel saada kohast tulu;
- suurendada põllumajandustootjate keskkonnateadlikkust.

Meede koosneb järgmistest alameetmetest:

1) keskkonnasõbralik majandamine

Keskkonnasõbraliku majandamise eesmärkideks on:

- soodustada keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist põllumajanduses, et kaitsta ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ja ning kaitsta mulla- ja veeseisundit;
- laiendada keskkonnasõbralikku planeerimist põllumajanduses;
- tõsta põllumajandustootjate keskkonnateadlikkust.

2) keskkonnasõbralik majandamine nitraaditundlikul alal

Eesmärgiks on piirata põllumajandusest tulenevat hajureostust ja säilitada või parandada pinna- ja põhjavee kvaliteeti nitraaditundlikul alal.

3) mahepõllumajanduslik tootmine

Mahepõllumajandusliku tootmise eesmärkideks on:

- säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ning mullaviljakust;
- toetada mahepõllumajanduse arengut ning rahuldada tarbijate kasvavat nõudlust mahetoodangu järele;
- toetada ja suurendada mahepõllumajanduse konkurentsivõimelisust.

4) kohaliku ohustatud tõugu looma pidamine

Eesmärk on tagada kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse seisukohast oluliste kohalike ohustatud tõugude säilimine.

5) kohalikku sorti taimede kasvatamine

Eesmärgiks on tagada kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse seisukohast oluliste kohalike taimesortide säilimine.

Meede: Kaitsemetsa rajamine & energiavõsa rajamine

Kaitsemetsade rajamise eesmärk on tagada hea keskkonnaseisund. Energiavõsa rajamise eesmärgiks on edendada energiavõsa kasvatamist, et edendada bioenergia toorainekoguste suurendamist ning tagada hea keskkonnaseisund ja aidata kaasa kliimamuutuste leevendamisele.

Meede: Vähetootlike investeeringute toetus

Mittetasuvate investeeringute toetuse üldeesmärgina on arengukavas fikseeritud kasutusest väljajäänud põllumajanduslike tootmishoonete likvideerimise teel kaasa aidata põllumajandusmaastiku ilme parandamisele ja korrastamisele. Lisaks on planeeritud toetada kiviaedade rajamist ja taastamist ning põllumaade lupjamist.

Kiviaedade rajamise ja taastamise toetuse eesmärkideks on aidata kaasa kõrge ajaloolise, kultuurilise ja maastikulise väärtusega traditsiooniliste põllumajandusmaastike elementide-kiviaedade rajamisele ja taastamisele, et:

- säilitada ja suurendada maastike esteetilist väärtust;
- luua elupaiku ning suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust;
- säilitada maastiku ajaloolist ja kultuurilist väärtust.

Põllumajandusmaa lupjamise toetuse eesmärgiks on neutraliseerida happelised mullad taimede kasvuks optimaalsele tasemele, mis enamiku põllumajanduskultuuride jaoks on pHKCl 6,0-7,0. Spetsiifilised eesmärgid on:

- säilitada ja parandada mulla struktuuri;
- suurendada taimede vastupanuvõimet haigustele ja parandada taimekasvusaaduste kvaliteeti ja saagivõimet;
- suurendada mullas mikroorganismide arvukust ja soodustada vihmausside elutegevust;
- parandada mulla õhu- ja veerežiimi;
- suurendada tootmisjätmete taaskasutamist ja vähendada koormust keskkonnale.

4.3.3 TELG III – Maapiirkondade elu kvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine

III telje meetmete põhieesmärk on maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamine eelkõige vähemsoodsatel aladel ning maapiirkondade elu kvaliteedi parandamine.

I alamtelg – Mitmekesistamine / majandusareng

Meede: Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas

Üldeesmärk

Maal tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine läbi maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise (eelkõige vähemsoodstates piirkondades) ning sellega uute ja paremate töökohtade loomisele kaasa aitamine.

Spetsiifilised eesmärgid

- Mikroettevõtjatest põllumajandustootjate tegevuse mitmekesistamine muu maaettevõtlusega väljaspool põllumajandust;
- kohalikul ressursil põhineva maapiirkonna elu kvaliteedi parandamisega seotud mittepõllumajandusliku mikroettevõtluse arendamine;
- tööjõupuuduse leevendamiseks täiendavaid töökohti loovate projektide puhul hoonete elamiskõlblikuks muutmisele kaasa aitamine;
- mahajäetud põllumajandusrajatiste ja põllumajanduslikku tootmispärandit kandvate hoonete tootmises ja teeninduses taaskasutusele võtmisele kaasa aitamine;
- ettevõtluse uuenduslikkuse suurendamine läbi uudsete lahenduste, sh mobiilsete kaupade ja teenuste pakkumisel;
- noorte ja tõrjutud elanikkonnagruppide ettevõtluses osalemise soodustamine.

II alamtelg – Põhiteenused / infrastruktuur / uuendamine

Meede: Külade uuendamine ja arendamine

Üldeesmärk

Meetme üldine eesmärk on parandada maapiirkonna elukeskkonna atraktiivsust ja elu kvaliteeti läbi kohaliku aktiivsuse suurendamise ja mittetulundussektori arendamise. Meede aitab kaasa maapiirkonna sotsiaalse ja majandusliku mahajäämuse ning rahvaarvu vähenemise negatiivsete trendide ümberpööramisele.

Spetsiifilised eesmärgid

- Omaalgatuse, koostöötahte ning sotsiaalsete suhete tugevdamine;
- sotsiaalse infrastruktuuri arendamine;
- külade elukeskkonna ning kultuuripärandi säilitamine, taastamine ja kvaliteedi parandamine;
- uudsete lahenduste leidmine erinevate teenuste kättesaadavuse ja jätkusuutlikkuse parandamiseks.

4.3.4 TELG IV – LEADER

LEADER meetme eesmärgiks on lahendada kohaliku tasandi probleeme kohaliku algatuse kaudu, edendades erinevate sektorite koostööd, mis tagab vastava piirkonna vajadustest lähtumise ja tuginemise kohapealsele potentsiaalile.

5 EUROOPA LIIDU JA EESTI KESKKONNAEESMÄRGID

5.1 Säästva arengu põhimõtted

Säästev areng on jätkuvalt maailma, Euroopa Liidu, Läänemere piirkonna ning Eesti poliitika üks olulisi prioriteete. Säästev areng on sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonna pikaajaline sidus ja kooskõlaline arendamine, mille eesmärgiks on inimestele kõrge elukvaliteedi ning turvalise ja puhta elukeskkonna tagamine täna ja tulevikus.

Riiklikud säästva arengu põhimõtted ja arengueesmärgid kuni aastani 2030 on fikseeritud 14.septembril 2005 Riigikogu poolt heaks kiidetud Eesti säästva arengu strateegias "Säästev Eesti 21", mis seostab majandus-, sotsiaal- ja keskkonnavaldkonna arengud kooskõlas ülemaailmsete (Agenda 21) ja Euroopa Liidu pikaajalist arengut määratlevate dokumentidega. Strateegia eesmärgiks on ühendada globaalsest konkurentsist tulenevad edukusenõuded säästva arengu põhimõtete ja Eesti traditsiooniliste väärtuste säilitamisega. Üks neljast pikaajalisest arengueesmärgist on ökoloogiline tasakaal, mille komponentideks on: loodusvarade kasutamine viisil ja mahus, mis kindlustab ökoloogilise tasakaalu; saastumise vähendamine; loodusliku mitmekesisuse ja looduslike alade säilitamine.

Keskkonnakaitse põhifunktsiooniks on ressursside ja looduskeskkonna tasakaalustatud haldamine Eesti ühiskonna ja kohalike kogukondade huvides. Eesmärgiks on saavutada olukord, kus inimene ei käsitle keskkonda kui kaitset vajavate objektide kogumit, vaid kui tervikut, mille osaks ta ise on. Sihiks on looduse kui väärtuse ning kui ühiskonnakeskse arengureessursi kooskõlastus Eesti üldise edenemise kontekstis. Sihiks on looduse kui väärtuse ning kui ühiskonna keskse arengureessursi kooskõlastus Eesti üldise edenemise kontekstis.

Säästva arengu strateegias on fikseeritud, et Eesti maastik võiks saada kandvaks elemendiks siinses ökosüsteemis, käsitledes seda kui elukeskkonda, mis haarab endasse kõige muu kõrval ka globaalsed ressursid nagu ilmastiku (kliima), õhu- ja veevalla. Kohalikul tasemel sisaldab aga elukohta koos selle bioloogilise mitmekesisuse, rekreatiivsete ressursside, aga ka vaadete ja muude esteetiliste parameetritega, mille säilitamine ja arendamine on oluline kõigi arengueesmärkide saavutamiseks.

Ökoloogilise tasakaalu eesmärk on jaotatud kolmeks alameesmärgiks:

- Loodusvarade kasutamine viisil ja mahus, mis kindlustab ökoloogilise tasakaalu;
- Saastumise vähendamine;
- Loodusliku mitmekesisuse ja looduslike alade säilitamine.

Säästva arengu strateegias on fikseeritud muuhulgas soovitavad seisundid aastaks 2030:

- **Eesti keskkonna stabiilne ja teadmispõhine haldamine.** On loodud riskasutust võimaldavad loodusvarade (sh maastikud ja bioloogilise mitmekesisuse objektid) riiklikud registrid ja korrastatud vastav statistika. Toimub integreeritud planeerimine, mille aluseks on keskkonnatasakaalude arvestamine igas eluvaldkonnas, riik toetab keskkonnahoidlike tehnoloogiate eelisarendamist, toimib edukas koostöö riigiasutuste ja erinevate

huvigruppide vahel. Loodusressursside kasutuselevõtule kaasnevad eelnevalt koostatud põhjendatud ja suurimat majanduslikku tulu töötavad optimaalse kasutamise skeemid, mis võimaldavad vältida pöördumatuid kahjusid ja raiskamist. On sisse viidud säästva tarbimise mehhanism riiklike investeerimisprogrammide jt arengukavade kriteeriumidesse (mille alusel valitakse projektid, millesse investeerida).

- **Keskkonnakasutuse väärtushinnangud lähtuvad eelkõige ökoloogiliselt tasakaalustatud elukeskkonna säilitamise vajadusest.** Maastike planeeringud, mis on koostatud riigi kohta tervikuna, näevad ette, et regionaalselt toimiksid tehnogeenseid ja looduslikke maastikke tasakaalustavad mehhanismid, mis soosivad kõigi elanike võimalusi looduskeskkonna rekreatiivsete ressursside kasutamiseks. Kindlalt on juurdunud printsiip, mis ei luba keskkonnakasutuses toimida riski piiril. Vastavalt teadmiste ja tehnoloogiate arengule võivad toimuda muutused teatud ressursside haldamises. Riik soosib traditsiooniliste maakasutusviiside (põllu-karjamaad, mets) arengut regionaalpoliitika kaudu.
- **Eesti on vääriline osaleja globaalsetes ökoloogilistes arengutes.** Eesti osaleb põhilistes rahvusvahelistes konventsioonides ja on aktiivne Läänemere regiooni keskkonnaseisundi säilitamise ja parandamise meetmete rakendamises. On loodud Eestist pärit ja piiriülese saaste bilanss-andmebaas, kokku lepitud saaste sihtarvudes ja sellele vastavalt toimub saastemaksude ümberarvutamine ja uute määrade kehtestamine. Oluliselt on vähenenud saasteainete (sealhulgas atmosfääri heitmed, pakendid jne) osakaal toodetud materiaalsetes väärtuses.

Ökopolitiika soovitud seisundi saavutamiseks:

Eestis tuleb välja töötada majanduslikult ja ökoloogiliselt optimaalsed loodusressursside kasutamisskeemid. Esimeseks sammuks on kõiki loodusvarasid ja maastikke hõlmavate registrite koostamine. Loodusressursside kasutamine tuleb korraldada põhimõttel «toormest produktini», arvestades nn puhverprintsiipi (mitte tegutseda ohu piiril, vaid jätta varud ootamatuteks olukordadeks).

Tuleb luua riiklik jätkusuutliku arengu monitooringusüsteem olemasolevate ökoloogilise tasakaalustatuse eesmärgi komponentide hindamiseks, kasutades nii siiani olemasolevaid looduskeskkonna seisundi seire andmeid kui lisades uusi struktuure komponentide kõikide indikaatorite ja mõõdikute hindamiseks ning protsesside jälgimiseks.

Loodusressursside kasutamine peab toimuma põhimõttel, et taastuvate ressursside puhul ei ületaks kasutus nende taastootmisvõimet. Nn fossiilsete või taastumatute loodusressursside kasutamine toimuks põhimõttel, et nende ekspluateerimine oleks kindlustatud selle ajani, kus neid on võimalik asendada mõne teise, näiteks taastuva ressursiga.

Tuleb alustada diskussiooni ja uuringuid kaitsealuste territooriumide paiknemise ja ulatuse osas. Praegune intensiivne kaitsealade laiendamine nõrga ja lõdva haldusjuhtimise olukorras ei ole piisavalt efektiivne. Oluline on looduskeskkonna kasutamist reguleeriva seadlusandluse vastuvaidlematu jälgimine.

Maksupoliitikas tuleb rakendada mehhanismid materjalide korduvkasutuse soodustamiseks ja saastetasud saastumise vähendamiseks.

Eesti energiamajandus tuleb ümber korraldada, toetades energiasäästlikku tegevust ja eelisarendades seda. Eelistada tuleb keskkonnasõbralikumaid transpordiliike. Kuna taastuvatest materjalidest energiatootmisega kaasnevad paratamatult maastike kasutamise probleemid – elupaikade häving, täiendav koormus bioressursside kogumisel, müra, rikutud maastik jms, siis tuleb välja töötada mehhanismid, mis võimaldavad kahjulikku keskkonnamõju adekvaatselt määrata ja kompenseerida.

Säästva arengu põhimõtted on fikseeritud ka EL kuuenda keskkonnaalase tegevusprogrammi eesmärkides, kus on fikseeritud: “katkestada seos keskkonnamajanduse ja majanduskasvu vahel, samal ajal kohaldades järjekindlalt subsidiaarsuspõhimõtet ja austades tingimuste mitmekesisust Euroopa Liidu eri piirkondades”. Seose katkestamine tähendab ka seda, et koos tootmise olulise suuremisega võib koormuse absoluutväärtus keskkonnanõuetele vastavuse piires ka tõusta, kuid toodangu ühiku kohta peab keskkonnamajandus vähenema. Tootmise tõusu ei tohi saavutada keskkonda mõjutava tootmise ekstensiivse laiendamisega, millega kaasneb proportsionaalne keskkonnamajanduse suurenemine. Mingil juhul ei tohi tootmise suurendamine kaasa tuua keskkonna reostamist (keskkonnanormide ületamist), ega keskkonnaseisundi olulist halvenemist.

Tähelepanu väärrib ka eelnimetatud programmi eesmärk: “edendada säästva maakorralduse (*land use planning*) parimaid kasutusviise, mille puhul arvestatakse konkreetseid piirkondlikke asjaolusid, pöörates erilist tähelepanu rannikuvööndi tervikliku haldamise programmile”. Säästva maakorralduse põhimõtteid ei suuda me senini rakendada.

Eesti keskkonnatervise riiklikus tegevusplaanis on järeldatud, et esinevate terviseohtlike keskkonnategurite laialdasel levikul on oluline mõju rahva tervisele – kuni 40% surmajuhude põhjusteks võivad olla keskkonnategurid. Keskkonnategurite mõju haigestumusele on ilmselt palju suurem, võrreldes nende mõjuga suremusele.

Säästev areng peab olema MAK selge prioriteet.

5.2 Ülevaade EL ja Eesti keskkonnaõigusest

Eesti Vabariigi põhiseadus käsitleb loodust rahvusliku rikkusena, mida tuleb kasutada säästlikult. Keskkonna säästlik kasutamine tähendab eelkõige seda, et tuleb arvestada teiste keskkonnakasutajate huviga kasutada puhta keskkonna hüvesid ja tagada eluslooduse piisav kaitse.

Allpool esitatakse valdkondade kaupa lühike ülevaade ELi ja Eesti keskkonnaõigusest.

Loodusliku mitmekesisuse kaitse korraldamist käsitleb Looduskaitse seadus. EL-i looduskaitse direktiivide (ELi linnudirektiiv (79/409/EMÜ) ja loodusdirektiivi (92/43/EMÜ)) alusel kaitstavate elupaikade ja liikide kaitse korraldamiseks on koostatud riiklik programm Eesti Natura 2000 aastateks 2000–2007.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2000. aasta direktiiv 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik, näeb ette veekaitse direktiivide eesmärkide saavutamise veemajanduskava rakendamise teel. Vee kaitse ning kasutamine tugineb Veeseadusele. Veekaitse ning -kasutamise kavandamine toimub veemajanduskavades. Alamvesikondade (8 alamvesikonda) veemajanduskavad valmivad eeldatavasti 2007. aastal, vesikondade veemajanduskavad (3 vesikonda) peavad valmima

eeldatavalt 2009. aasta lõpuks. Põllumajanduse seisukohalt on oluline nitraadidirektiiv (direktiiv 91/676/ EMÜ nitraatide poolt tekitatud veereostuse vähendamiseks).

Välisõhu kaitse aluseks on Välisõhu kaitse seadus, rahvusvahelised lepped ja ELi direktiivid. ELi liikmena tuleb täita direktiivi 2001/77/EÜ taastuvate energiaallikate kasutamise toetamise kohta elektri tootmisel nõudeid, mille eesmärk on saavutada 2010. aastaks ELis taastuvate energiaallikate osa vähemalt 12%, sealhulgas 5,1% elektritoodangust.

Jäätmealaste õigusaktide aluseks on ELi direktiiv 75/442/EMÜ jäätmete kohta ja direktiiv 91/689/EMÜ ohtlike jäätmete kohta. Eestis on vastu võetud Jäätmeseadus (2004) ja Pakendiseadus (2004). Üleriigiline jäätmekava kiideti Riigikogu poolt heaks 4. detsembril 2002. a.

"Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus" (aluseks EL IPPC ehk *Integrated Pollution Prevention and Control* direktiiv 96/61/EU) reguleerib saaste tekkimist ennetavat suunda suurtootmise keskkonnakorralduses. Suutele põllumajandustootjatele on oluline järgida eelpoolnimetatud seadust ning Vabariigi Valitsuse määrust "Keskkonnakompleksluba nõudvate alltegevusvaldkondade ja künnisvõimsuste kehtestamine ning olemasolevate käitiste käitajate poolt kompleksloa taotluste esitamise tähtaegade kehtestamine". Intensiivsest põllumajandustegevusest tuleneva kahjuliku mõju ärahoidmiseks või vähendamiseks keskkonnale peavad suurtootjad oma tootmistegevuses lähtuma parimast võimalikust tehnikast veisekasvatases, seakasvatases ja linnukasvatases.

Looduskeskkonna ja loodusvarade säästliku kasutamise alused on sätestatud Eesti säästva arengu seaduses.

Maastike säästva kaitse, kasutamise ja planeerimise põhimõtted on fikseeritud Euroopa Komisjoni poolt 2000.a. vastu võetud Euroopa maastikukonventsioonis (*European Landscape Convention*), millega Eesti riik kahjuks veel ühinenud ei ole.

Mullakaitse seadus seni Eestis puudub. Hea tava on säilitada viljakaid põllumaid kui rahvuslikku rikkust.

Euroopa Liidu keskkonnaõigus ja keskkonnapoliitika on ühildatud Eesti õigusaktidesse ja Eesti keskkonnastrateegiasse 2010.

5.3 Eesti keskkonnastrateegia aastani 2010

Eesti keskkonnapoliitika põhieesmärgiks on tagada inimesi rahuldav tervislik keskkond ja majanduse arendamiseks vajalikud ressursid loodust oluliselt kahjustamata, maastike ja elustiku mitmekesisust säilitades ning majanduse arengutaset arvestades. See nõue sisaldub mitmetes seadustes ja muudes õigusaktides, nagu säästva arengu seadus, seadus Eesti looduse kaitsest, veeseadus, jäätmeseadus, välisõhu kaitse seadus, maapõueseadus, metsaseadus, kalapüügiseseadus, metsaseadus, jahikorralduse seadus, kaitstavate loodusobjektide seadus, planeerimis- ja ehitusseadus jt.

Riigi keskkonnapoliitika eluviimisel peab järgima strateegilisi suundumusi ja konkreetseid tegevuskavu.

Eesti keskkonnastrateegia põhimõtted ja eesmärk

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 5 järgi on Eesti loodusvarad rahvuslik rikkus, mida tuleb

kasutada säästlikult, § 53 kohaselt on igäiks kohustatud säästma keskkonda ning hüvitama keskkonnale tekitatud kahju.

Riigikogu poolt 26.10.2005 heaks kiidetud Eesti Keskkonnastrateegia 2010 lähtub Euroopa Liidu Lissaboni strateegiast, Euroopa Liidu säästva arengu strateegiast, Euroopa Liidu 6. keskkonnavalasest tegevuskavast, Vabariigi Valitsuse strateegiast «Eesti edu 2014», Vabariigi Valitsuse Euroopa Liidu poliitikast aastateks 2004–2006 ja strateegia «Säästev Eesti 21» eelnõust.

Riigi keskkonnapoliitika elluviimine on suunatud majanduse, sotsiaalsfääri, looduskasutuse ja keskkonnakaitse tasakaalustatud arengule, selle saavutamiseks hästitoimiva institutsionaalse süsteemi loomisele ning keskkonnakaitseks eraldatavate vahendite sihipärasele ning läbimõeldud kasutamisele.

Keskkonnastrateegia on riigi keskkonnavalase tegevuse kavandamise ja rahvusvahelise koostöö arendamise aluseks. Keskkonnastrateegia arvestab Eesti ajaloolisi, kultuurilisi ja loodushoiu traditsioone ning riigi sotsiaalset ja majanduslikku olukorda. Strateegia määratleb Eesti looduskasutuse ja keskkonnakaitse arengusuunad ning ülesanded aastani 2010.

Keskkonnastrateegia põhieesmärk on tagada inimesi rahuldav tervislik keskkond ja majanduse arendamiseks vajalikud ressursid loodust oluliselt kahjustamata, maastike ja elustiku mitmekesisust säilitades ning majanduse arengutaset arvestades.

Strateegia tugineb rahvusvaheliselt tunnustatud keskkonnakaitse põhimõtetel.

	Põhimõtted	Sisu lühikirjeldus
1	keskkonnahoidlikkuse põhimõte	Mõjutada majanduse arengut ja inimeste tegutsemismotiive keskkonda säästvas suunas ning kehtestada keskkonnapiiranguid
2	ennetuspõhimõte	Eelistada profülaktilis-ennetuslikke meetmeid, mis on tagajärgede likvideerimisest vähem kulukas, kuid tulemusrikkam
3	ettevaatuspõhimõte	Mitte lubada tegevusi, kuni kavandatava tegevuse võimalik kahjulik keskkonnamõju pole selge
4	strateegilise integreerituse põhimõte	Lülitada keskkonnaaspektid kõigi eluvaldkondade ja majandussektorite arengustrateegiatesse
5	õigusliku läbivuse põhimõte	Arvestada keskkonnaaspekte kõigis majandus- ja sotsiaalsfääri reguleerivates õigusaktides
6	terviklikkuse põhimõte	Rakendada keskkonnahoidlikke tehnoloogiaid tööstuses, põllumajanduses, energeetikas ja transpordis
7	ühisrikkuse ja -hoole põhimõte	Kujundada elanikkonna kõigi sotsiaalsete kihtide ühisarusaamist keskkonnast kui rahvuslikust rikkusest
8	«saastaja maksab» põhimõte	Kohustada keskkonna kasutajaid ja kahjustajaid täielikult tasuma keskkonna kahjustuste eest
9	olelustusükli (elutsükli) põhimõte	Kajastada toote omahinnas kasutatud loodusvarade väärtus, kõik keskkonnakaitse kulutused ja keskkonnale tekitatud kahju kogu toote, teenuse või tootmise elutsükli (tootmine, jaotamine, kasutamine, lõplik kõrvaldamine) jooksul

	Põhimõtted	Sisu lühikirjeldus
10	rahvusvahelise koostöö põhimõte	Tõkestada maksimaalselt negatiivset riigipiiriülest keskkonnamõju, laiendada ligipääsu ülemaailmsele oskusteabele
11	jaotatud vastutuse põhimõte	Rakendada keskkonnameetmed sellisel poliitilisel ja haldustasemel, kus nad annavad parima tulemuse
12	«tootja vastutuse» põhimõte	Tootjatel korraldada jäätmeteks muutunud toodete kogumine ja käitlemine ning taaskasutamine võimalikult suures hulgas
13	läheduse põhimõte	Töödelda kõrvaldamiseks ettenähtud jäätmed nende tekkekohale võimalikult lähedal asuvates keskkonnanõuetele vastavates rajatistes
14	looduse kaitse ja hoiu põhimõte	Tagada haruldaste, ohustatud ja esinduslike elupaigatiüüpide, liikide ja nende elupaikade, samuti väärtuslike maastike ja looduse üksikobjektide säilimine

18.10.2006 on valminud uus Eesti Keskkonnastrateegia eelnõu aastani 2030, mis baseerub Eesti säästva arengu riikliku strateegia „Säästev Eesti 21” põhimõtetele. Uues strateegias on analüüsitud kõikide peamiste keskkonnavaldkondade keskkonnaprobleeme ning määratletud alternatiivsed tegutsemisviisid. Peamised keskkonnavaldkonnad on:

- Keskkond, tervis ja elu kvaliteet;
- Maastike ja looduse mitmekesksuse säilitamine;
- Loodusvarade säästlik kasutamine ja jäätmetekke vähendamine
- Kliimamuutuste ärahoidmine ja õhu kvaliteet
- Keskkonnakorraldus

Uus Eesti Keskkonnastrateegia eelnõu aastani 2030 on kättesaadaval Keskkonnaministeeriumi kodulehel aadressiga <http://www.envir.ee/181530>

6 KESKKONNAMÕJU HINDAMISE METOODIKA

6.1 Metodoloogia

KSH läbiviimisel on lähtunud kõigist asjaomastest Eesti õigusaktidest ning heast tavast. Määravaks õigusaktiks on KeHJS. Lisaks Eesti keskkonnavalastele õigusaktidele on lähtunud Eesti Keskkonnastrateegiast aastani 2010 ja Eesti Keskkonnastrateegia eelnõust aastani 2030 ning Eesti Keskkonnategevuskava eelnõust aastateks 2007-2013.

Metodoloogias on arvestatud, et kavandatav keskkonnamõju strateegiline hindamine peab vastama keskkonnamõju strateegilise hindamise nõuetele (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2001/42/EÜ “Teatavate kavade ja programmide keskkonnamõju hindamise kohta”) ja struktuurifondide eelhindamise (*Ex-ante*) nõuetele. Metodoloogias on lähtunud ka Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2005. a määrusest nr 302 “Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord” ja Rahandusministeeriumi juhiseist “Strateegilise planeerimise käsiraamat” (2006).

Lisaks on lähtunud senistest MAKi ja RAKi hindamise kogemustest. Eelmise programmeerimisperioodiga võrreldes on vähenenud struktuurifondide arv, ühtsesse paketti on liidetud ka Ühtekuuluvusfond. Maaelu investeeringud on viidud ühtsesse programmi MAKiga. Selgemaks on muutunud riigi eelarvestrateegia (RES) planeerimine ja sellega seotud struktuurifondide planeerimine. Aastateks 2004 - 2006 koostati varasemalt eraldiseisev Riiklik Arengukava (RAK) struktuurifondide kasutuselevõtuks. Euroopa Liidu eelarveperioodiks 2007-2013 koostatakse struktuurivahendite kasutamise strateegia RES 2007-2010 koostamise raames ning RESi ühe osana. See muudab programmeerimise varasemaga võrreldes ülevaatlikumaks ning annab ka parema võimaluse keskkonnamõju hinnata.

Hinnatud on arengukava elluviimisega kaasneva võivat keskkonnamõju ja negatiivsete mõjude leevendusvõimalusi.

Esitatud on ettepanekud arengukava positiivse keskkonnamõju suurendamiseks ja võimalike negatiivsete keskkonnamõjude vältimiseks.

Käesoleval programmeerimisperioodil on täpsustatud Eesti Keskkonnastrateegia kuni 2010 aastani ja praegu on eelnõu staadiumis Eesti Keskkonnastrateegia kuni 2030 aastani ning Eesti Keskkonnategevuskava aastateks 2007-2013.

Peamiseks väljakutseks 2007-2013 kavandamisel on majandusarengu lahtisidumine keskkonnaseisundi halvenemisest. Kuigi EL fondidest üldiselt ei rahastata negatiivse keskkonnamõjuga projekte, pole üksikprojektide negatiivne koosmõju muude arengutega välistatud. Seda eelkõige ebaühtlase haldussuutlikkuse foonil.

6.2 Olulise negatiivse keskkonnamõju määratlemine

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse §5 määratleb olulise keskkonnamõju järgmiselt: “Keskkonnamõju on oluline, kui see võib eeldatavalt ületada tegevuskoha keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara”.

Eelnimetud seaduses §6 on ära toodud tegevuste nimekirjad ja läviväärtused, millega kaasneb oluline keskkonnamõju ning keskkonnamõju hindamise läbiviimine on kohustuslik. Selliseks tegevuseks põllumajandusvaldkonnas on niisuguse linnu-, sea- või veisefarmi püstitamine, kus saab kasvatada rohkem kui 85 000 broilerit või 60 000 kana, 3000 nuumsiga arvestuskaaluga igaiüks üle 30 kg, 900 emist, 450 lüpsilehma, 600 lihaveist või 900 kuni 24 kuu vanust noorveist.

Tegevuskoha keskkonnataluvuse ületamist saab esmaselt hinnata keskkonnaseisundi normide (standardite) abil. Keskkonnanormide ületamine võib seada ohtu inimese tervise ja eluslooduse. Normide ületamist kavandatava tegevuse mõjul tuleb vältida.

MAK-i hindamisel eeldab Hindaja, et meetmete raames elluviivate projektide puhul tagatakse nende vastavus keskkonnanõuetele ja järgitakse head tava.

6.3 Indikaatorite valik

Keskkonnaeesmärgid ja kriteeriumid võib jagada kolme gruppi:

- Rajatiste keskkonnanõuetele vastavusse viimine;
- Keskkonnaseisundi keskkonnanormidele vastavusse viimine (veekogude hea seisund, liikide soodne seisund, välisõhu vastavus keskkonnanormidele);
- Keskkonnakoormuse-piiramine ja vähendamine (nt läbi keskkonna-komplekslubades fikseeritud tegevuste)

Kui kriteeriumina võib mõista tingimuste kompleksi (näiteks projekti vastavust kõigile õigusaktidega määratud keskkonnanõuetele), siis indikaator (keskkonnanäitaja) peaks olema lihtsam.

MAKis ei ole välja pakutud indikaatoreid maapiirkonna keskkonnaseisundi ja meetmete keskkonnamõju jälgimiseks. Mõningad kvantifitseeritud eesmärgid on esitatud MAS-is, mis ei ole piisav MAK-i keskkonnamõju jälgimiseks. Lisaks on MAKis defineeritud indikaatorid meetmete elluviimise edukuse jälgimiseks, kuid need on eelkõige sotsiaalmajanduslikud, mitte keskkonnaseisundi hindamiseks (va. osaliselt II prioriteetelje ehk keskkonna ja paikkonna parandamise telje meetmetes).

Ettepanek

MAK keskkonnaindikaatorite valik on soovitatav veelkord läbi vaadata ning kindlasti täiendada. Keskkonnaindikaatorid on vajalik määratleda kõikide peamiste keskkonnavaldkondade seisundi jälgimiseks, nagu vee kvaliteet, õhu kvaliteet, maastike mitmekesisus, bioloogiline mitmekesisus, mullastik.

Näidisettepanekud keskkonnaindikaatorite valikuks MAK meetmete rakendusosal:

Vesi	Kaevude arv, kus on tuvastatud lämmastikuühendeid, pestitsiide jm ohtlikke aineid üle normi Põhjavee vastavus joogivee standardile Vooluveekogude ökoloogiline seisund ja vee keemiline koostis
------	---

	<p>Järvede ökoloogiline seisund ja vee keemiline koostis</p> <p>Suplusvee kvaliteet, saastunud supluskohtade arv</p> <p>Rannikuvee ökoloogiline seisund ja vee keemiline koostis</p>
Õhu kvaliteet, kliimamuutused	<p>Kasvuhoonegaaside (CO₂, NH₃, N₂O jt) emissioonid põllumajandusest, muutused</p> <p>Elektritootmiseks kasutatava biogaasi kogus, installeeritud generaatorite võimsus, arv</p> <p>Taastuvate energiaallikate osatähtsus elektri- ja soojatootmises</p>
Maastikud ja bioloogiline mitmekesisus	<p>Pool-looduslike koosluste pindala osa maismaa kogupindalast</p> <p>Kasutamata põllumajandusmaa pindala suhe kogupindalaga</p> <p>Muutused ohustatud loomaliikide arvus</p> <p>Ohustatud liikide osatähtsus</p> <p>Põllumajandusmaastike linnuliikide arv</p> <p>Muutused jahiulukite arvus</p> <p>Põllumajanduslikku keskkonnatoetust saav maa pindala suhe kogu põllumaa pindalasse</p> <p>Mahepõllumajandusmaa osa kogu põllumajandusmaast</p>
Muld	<p>Mulla viljakuse ja orgaanilise aine (huumuse) sisalduse muutus</p> <p>Vihmausside arvukuse muutus</p> <p>Happesuse muutus</p> <p>Põhitoitainete sisalduse muutus (lämmastik, fosfor, kaalium, magneesium jms)</p> <p>Mulla agrokeemilise koosseisu muutus</p> <p>Mulla erosioon</p>
Keskkonnakorraldus	Keskkonnajuhtimissüsteeme rakendavate põllumajandusettevõtete arv

7 EELDATAVALT MÕJUTATAVA KESKKONNA KIRJELDUS

7.1 Eesti keskkonnaseisund ja –probleemid

Eesti keskkonnaseisund tervikuna on hea. See on tingitud väikesest asustustihedusest, väheintensiivsest põllumajandusest ja keskkonnasektoris tehtud jõupingutustest. Samas on majandustegevuse negatiivne keskkonnamõju vee- ja õhukeskkonnale elanike arvu ja majandussektorite tulemuslikkusega võrreldes suur.

Kirde-Eesti, Tallinna ja intensiivsete põllumajandustootmise alade keskkonnaseisund on mõnes osas halb. Nendel aladel nõuab rahuldava või hea keskkonnaseisundi saavutamise ja säilitamise kestvaid jõupingutusi. Traditsioonilise maakasutuse vähenemise tõttu nõuab väärtuslike maastike ja poollooduslike elupaikade säilitamine pidevat hoolt. Maastike kasutamistingimused puhkuseks halvenevad: osa linnade ümbruse puhkemaastikest ehitatakse täis või prahistatakse, mujal on eraomanike initsiatiivil alanud maastike sulgemine liikumiseks.

Loodusvarade kasutamise ja keskkonnaseisundi analüüsimisel on määratletud rida olulisi keskkonnaprobleeme. Mullaviljakus, vesi, mets, kalavarud ja maavarad on Eesti pikaajalise arengu tagamiseks ülimalt olulised. Loodusvarasid peab saama majandustegevuses kasutada, aga seda tuleb teha säästlikult. Loodusvarasid on riigisisese vajaduse katmiseks piisavalt ja nende varude seisund on suhteliselt hea.

Nagu Euroopa Liidus nii ka Eestis on keskkonnaprobleemide kõige tähtsamaks aspektiks inimese tervise tagamine. Keskkonnamõju tervisele avaldub eelkõige saastatud õhu ja mittekvaliteetse joogivee kaudu. Keskkonna tervistkahjustavat mõju on Eestis suhteliselt vähe uuritud. Põhja-Eesti linnades on täheldatud haigusjuhtude kasvu sõltuvalt saasteainete sisalduse tõusust välisõhus. Kirde-Eesti tööstuspiirkonnas on hingamisteede haigestumus suurem kui mujal Eestis. Narva ja Sillamäe piirkonnas kasvatatavates toiduainetes on rohkem kahjulikke mikroelemente kui näiteks Tartu ümbruses toodetavates toiduainetes. See on tingitud pinnase looduslikest iseärasustest, kuid enamikul juhtudel ei ületa lubatud norme.

Eesti prioriteetsed keskkonnaprobleemid on:

- osa elanike, ettevõtete ja organisatsioonide ebapiisav keskkonnateadlikkus ja -hoolivus;
- ohtlike ainete kasutamise kontrolli ebapiisavus, jääkreostus, keskkonnaavariid;
- Kirde-Eesti, Tallinna ja Harjumaa tööstuspiirkondade kohati halb keskkonnaseisund;
- regionaalne põhja- ja pinnavee reostamine intensiivse põllumajandusega aladel;
- väärtuslike maastike ja elupaikade ohustamine nii majandustegevuse intensiivistumise kui selle lakkamise tõttu maapiirkondades, puhkemaastike vähenemine;
- välisõhu saastamine ja õhu saastatus linnades, mis negatiivselt mõjutab inimeste tervist, ökosüsteeme ja ehitisi;
- põhjaveevarude ebaratsionaalsest kasutamisest ja saastamisest tingitud põhjavee kvaliteedi ja kvantiteedi langus;

- veekogude ebaratsionaalne kasutamine, reostamine ja eutrofeerumine, vee-elustiku, sealhulgas kalavarude taastootmise ja kvaliteedi langus.

7.2 Eesti maapiirkondade keskkonnaseisund

Eesti üldpindala on 45 227 km², millest maismaapindala on 43 698 km². Maismaast üle poole moodustab metsamaa, kolmandik on põllumajandusmaa ning viiendik on kaetud soode ja rabadega.

Põllumajandus on üks üleminekuperioodil kõige sügavamaid muutusi läbi teinud majandusharusid. Vaatamata põllumajanduse vähenenud osatähtsusele Eesti majanduses, on säilinud selle kandev roll elanike toiduainetega varustamisel, maapiirkondade ettevõtluses ning kultuurmaastiku kujundamisel.

Tänu pikaajalisele põllumajanduslikule tegevusele, eeskätt niitmisele ja karjatamisele, ilmestavad Eesti maastikku ka mitmed bioloogilise mitmekesisuse ja kultuuripärandi poolest väärtuslikud poollooduslikud kooslused.

Elupaikade inventuurist on selgunud, et niiduelupaikade pindala vähenemine on põhjustatud selliste traditsiooniliste põllumajandusvõtete, nagu niitmine ja mõõdukas karjatamine, vähenemisest. Mõõdukas karjatamine on osalt seotud ka traditsiooniliste väiketalude ja kohalike ning põlistõugude kasvatamisega. Varem püsivalt hooldatud alad võivad põllumajandusliku tegevuse vähenemisel kasvada umbe ja võsastuda, muutudes lõpuks metsaks.

Enne 2004. aastat oli Eestis looduskaitsete piirangutega kaetud 12% maismaast. Metsakaitsealade võrgustiku ja Natura 2000 võrgustiku moodustamise raames tehtud inventuuri käigus lisandus veel 4%. Natura 2000 alasid on maismaal kokku 692 000 ha ehk 16% Eesti pindalast. Sellest on põllumajandusmaid 55 000 ha (8%) ja erametsamaid 80 000 ha. Natura 2000 aladel on kokku 20,8% Eesti metsadest.

2004. a andmetel on hoiu- ja kaitsemetsi kokku 705,7 tuhat ha. Pinnast ja vett kaitsvad metsad moodustavad kogu Eesti metsamaast 6,8%. Veekaitsemetsade pindala on 2004. aasta andmetel 14,1% (99,4 tuhat ha) kõikidest hoiu- ja kaitsemetsadest. See moodustab 4,3% kogu Eesti metsamaast. Pinnasekaitsemetsade pindala on 2004. aasta andmetel 8,1% (56,9 tuhat ha) kõikidest hoiu- ja kaitsemetsadest. See moodustab 2,5% kogu Eesti metsamaast.

Eesti looduslikes, hõredalt asustatud ja ekstensiivselt kasutatavates piirkondades on põhjavee seisund hea. Maapinnalähedane põhjaveeveekiht on praegu halvas seisundis punkt-reostusallikate (farmid, sõnnikuhoidlad, sõnnikulaamad põldudel, silohoidlad) ümbruses ja intensiivse tootmisega aladel, kus on õhuke pinnakate ja ebasoodsad põhjavee toitumistingimused (nagu Adavere-Põltsamaa piirkond).

7.3 Peamised survetegurid keskkonnale põllumajandusest

7.3.1 Peamised survetegurid vee kvaliteedile

Põllumajandus on oluline veekogude ja põhjaveekihtide vee kvaliteedi mõjutaja. Kuigi põllumajandustootmine vähenes 20. sajandi lõpus ligi kaks korda, on tänasel päeval selle negatiivne mõju tuntav eelkõige intensiivse põllumajandustootmisega kaitsmata põhjaveega piirkondades ning jõgede ülemjooksudel ja väikejärvedes. Põhjavee reostumine orgaanilise aine ja nitraatidega muudab maapinnalähedase põhjavee kohati joogikõlbmatuks. Kuigi ka taimekaitsevahendite kasutus vähenes järsult peale Nõukogude aja lõppu, näitab viimaste aastate trend jällegi pestitsiidide kasutamise tõusu, mille üheks põhjustajaks on osaliselt ka minimeeritud mullaharimine. Tehnilise poole suuremaks probleemiks on nõuetekohaste sõnnikuhoidlate puudumine, sõnnikulaotamise halb korraldus, sh sõnniku laotamata jätmine ja sõnniku laotusseadmete tehniline puudulikkus.

Isegi kehtivate keskkonnanõuete formaalsel järgmisel pole kõikjal võimalik garanteerida põhja- ja pinnavee head seisundit. Põllumajandustoetused soodustavad tootmise intensiivistamist ja seega ka kaudselt survet keskkonnale. Toimub loomade jätkuv kontsentreerumine suurtesse farmidesse.

Veekogude seisund.

Enamuse Eesti veekogusid võib lugeda heas seisundis olevaks. Taimetoitainete ärakanne Läänemerele on kaheksakümnendate aastatega võrreldes vähenenud rohkem kui kaks korda. Rahuldavas või halvas seisundis on väikesed vooluveekogud intensiivse põllumajandustootmise aladel. Vee kvaliteet intensiivse tootmisega alade jõgede ülemjooksudel on kohati halb, kuna väike vooluhulk ei kompenseeri ka väiksemamahulist reostust. Väikejärved on sageli põllumajandusreostuse (enamasti varasema) mõjul eutrofeerunud.

Põhjavesi.

Eesti looduslikes, hõredalt asustatud ja ekstensiivselt kasutatavates piirkondades on põhjavesi heas seisundis. Halvemas seisundis on maapinnalähedane põhjavee kiht punktreostusallikate (farmid, sõnnikuhoidlad, sõnnikulaamad põldudel, silohoidlad) ümbruses ja intensiivse tootmisega aladel ning õhukese pinnakatttega ja ebasoodsate põhjavee toitumistingimustega aladel (nagu Põltsamaa - Adavere piirkond).

Euroopa Liidu veepoliitika aluseks on EL veepoliitika raamdirektiiv, mille alusel koostatakse liikmesriikides veemajanduskavad, mille peamine eesmärk on tagada vee säästev kasutamine ning vee hea seisund aastaks 2015. Üheks peamiseks pinna- ja põhjavee surveteguriks on põllumajandus. Taime- ja loomakasvatus põhineb looduse keskkonnateenuse kasutamisel ning põllumajanduspiirkondade looduslikest aladest erinev vee seisund on paratamatu.

Põllumajandustootmisega seonduvad veepoliitika raamdirektiivi tähtsamad eesmärgid

Joogivesi:

- aastaks 2013 tagada kõigile Eesti elanikele ohutu ja ühisveevärgiga ühinenud elanikele kvaliteedistandarditele vastav joogivesi;
- tagada joogiveeallikana kasutava põhjavee- ja pinnaveehaarete kaitse eesmärgiga hoida ära joogivee kvaliteedi halvenemine.

Põhjavesi ja pinnavesi:

- aastaks 2015 saavutada põhjavee ja veekogude hea seisund, sealhulgas veeelupaikade piisav kaitse;
- tagada suplusvee vastavus nõuetele;
- seire programmide abil saada terviklik ülevaade vee seisundist igas vesikonnas.

Kombineeritud lähenemisviis punkt- ja hajureostusallikate puhul:

- heidete kontroll parima olemasolevate tehnika kohaselt ja vastavad heite piirväärtused, tagada hajureostuse kontrollimeetmed, sealhulgas parim keskkonnapraktika;
- Keskkonnaseisundi lubamatul halvenemisel (vee reostumine, veekogu halb seisund) tuleb rakendada täiendavaid meetmeid reoainete emissioonide vähendamiseks.

Nitraadidirektiivist tulevad alaeesmärgid:

- piirata põllumajandusest lähtuvat nitraadireostust. Nitraaditundlikul alal peavad sõnnikuhoidlad ja –käitlus vastama veeseadusega kehtestatud nõuetele 31.12.2008-ks ning mujal 2010. aasta alguseks;
- aastaks 2009 viia ellu NTA nitraatidega reostamise vähendamise esmane tegevuskava. Jätkata NTA reostuse vähendamise seotud tegevusi ka järgnevatel aastatel;
- rakendada soovituslikult Hea Põllumajandustava.

Saastuse kompleksne vältimine ja kontroll (IPPC)

- rakendada Parim Võimalik Tehnika (PVT);
- suured sea- veise ja linnukasvatavad peavad esitama kompleksloa taotlused 01.01.2007.aastaks.

Veekogude ja põhjavee **kvaliteeti** mõjutavad oluliselt (veekogude ja põhjavee reostumine, seisundi halvenemine):

- Punktireostusallikad: loomafarmid (sõnnik; silo; heitvesi); ohtlike ainete hoidlad (vedelkütus, mürgkemikaalid (sealhulgas jääkreostus);
- Hajureostus: taimekasvatus - sõnniku ja mineraalväetiste ning mürgkemikaalide kasutamine.

Põllumajandusehitiselised – siloladustamiskohad, sõnniku- ja väetisehoidlad – põhjustavad veekogude reostumist eelkõige toitaineid (fosfori, lämmastiku ning orgaaniliste ühenditega). Toitainete rohkus muudab veekogud eutroofseks, vähendades hapnikusisaldust vees ning kahjustades veekogu elustikku. Põhjavele sattunud nitraadid välistavad põhjavee kasutamise joogiveena.

Põllumajanduse punktireostusallikatest pärineva reostuse vältimiseks on keskkonnaminister Veeseaduse alusel kehtestanud määrusega sõnniku- ja väetisehoidlatele, siloladustamiskohtadele ning nende kasutamisele esitatavad veekaitsenõuded. Reoveesete kasutamiseks ja neis sisalduvate toitude ning raskmetallide mõju vähendamiseks on keskkonnaminister Veeseaduse alusel kehtestatud määrusega nõuded reoveesete kasutamiseks põllumajanduses, haljastuses ning rekultiveerimisel.

Olulised veekogude **füüsilise seisundi** survetegurid on:

- maaparanduse käigus toimunud jõgede süvendamine ja õgvendamine;
- vooluveekogude tõkestamine paisudega;
- järvede veetaseme alandamine maaparanduse eesmärgil.

Tähelepanu väärrib ka mahajäetud maaparandussüsteemide eriti poldrite mõju veele ning

maaparanduse käigus rajatud kuid nüüd otstarbetute tehisveekogude seisund.

Peamiseks probleemiks on asjaolu, et veel käesoleval momendil ca 80% sõnnikuhoidlatest ei vasta nõuetele. Prognoositud on, et heal juhul suudetakse korrastada 50% suurematest sõnnikuhoidlatest 2008. aasta lõpuks, väiksematest ehk 25% [16].

Peamised vee kvaliteedi kaitsemeetmed MAKis

Veekeskonnaseisundi kaitset silmas pidades on MAK meetmetest olulisemad:

- *põllumajandustootjate ajakohastamine*, mille I ja II alameetme – *investeeringud mikropõllumajandustootjate arendamiseks* ning *põllumajandustootjate pikaajalised investeeringud* – raames on tootjatel võimalus investeerida sõnnikumajanduse korrastamisse.
  - MAK 2004-2006 raames käivitus sõnnikuhoidlate rajamine heas tempos, kuid selge ülevaade keskkonnanõuetega vastavusse viidud hoidlate osakaalust puudub. Loodetavasti jõutakse tähtaegadeks vastavusse viia üle poole sõnnikuhoidlatest (lähtudes hoitava sõnniku mahust).
  - Suurematel loomakasvatajatel rakendub parima võimaliku tehnika (PVT) kasutamise kohustus, mis kaasneb keskkonnakompleksloaga.
- *põllumajanduslik keskkonnatoetus*, mis peab soodustama keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist põllumajandusest lähtuva hajureostuse vähendamiseks.
- *kaitsemetsa rajamine*, mille käigus on võimalik rajada kaitsemetsi veekogude, veehaarete sanitaarkaitsetsoonidele.
- kaudset positiivset mõju vee kvaliteedile avaldavad *koolitus-, nõuande- ja teavitustegevused*, mille raames on põllumajandustootjatel võimalik saada vajalikku väljaõpet, seal hulgas loodusvarade säästva majandamise, keskkonnakaitse alaste nõuete, maastiku säilitamise ja parandamise ning keskkonnakaitsega sobivate tootmistavade kohta.

Mõlemasuunalise (nii positiivse kui negatiivse) mõjuga vee seisundile võivad olla:

- *Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur*, mille käigus toetatakse meetmeid põllumajandusmaal ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamiseks.

7.3.2 Peamised survetegurid õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele

Üheks tõsisemaks globaalseks keskkonnaprobleemiks võib järgneval aastasajal kujuneda õhutemperatuuri tõus. Päikeselt Maale langev kiirgus kujundab kliimat ja ilma. Osa päikesekiirgusest neelab atmosfäär ja osa maapind. Temperatuuri mõjutab ka teine looduslik ja samuti paratamatu nähtus, mida tuntakse kasvuhooneefekti nime all.

Tähtsamad kasvuhoonegaasid on süsinikdioksiid (CO₂), metaan (CH₄), dilämmastikoksiid (N₂O) ja troposfääri osoon (O₃). Et stabiliseerida CO₂ taset maakera atmosfääris, on teaduslike uurimuste kohaselt vaja kärpida süsinikuheite praegust hulka vähemalt 60-80% võrra, mis vastab kõige tagasihoidlikumatele nõuetele. Põhilised kliima muutuse mõjurid on

energeetika, põllumajandus, jäätmemajandus ja transport. Põllumajandus on Euroopa Liidus energeetika järel 2. kohal kasvuhoonegaaside allikana.

1990. aastal sõlmiti ÜRO Kliimamuutuste Raamkonventsioon, mille Eesti ratifitseeris 1994. aastal. Konventsiooni põhieesmärk oli stabiliseerida kasvuhoonegaaside heitkoguste tase aastaks 2000 samale tasemele, mis oli 1990. aastal.

Peamised kasvuhoonegaasid põllumajanduses on metaan (CH₄) ja diämmastikoksiid (N₂O). Arvestatakse, et metaan on 21 korda ohtlikum kasvuhoonegaas kui süsinikdioksiid ning diämmastikoksiid 310 korda ohtlikum, kui süsinikdioksiid (1 tonn CH₄ = 21 tonni CO₂; 1 tonn N₂O = 310 tonni CO₂).

Peamine kogus metaanist tekib anaeroobsel käärimisel, kas loomade seedesüsteemis või sõnnikuhoidlates. Peamine kogus N₂O saastest tekib mikrobioloogiliste protsesside tulemusena (nitrifikatsioon, denitrifikatsioon) väetiste kasutamisel.

Õhu kvaliteeti mõjutab põllumajandusest eelkõige ammoniaak (NH₃), mis lendub sõnniku käitlemisel (transport, hoidmine, laotamine).

Süsinikdioksiid tekib eelkõige põlemisprotsesside tagajärjel (s.h. aeroobsel lagunemisel).

Peamised õhu kvaliteedi ja kliimamuutuste kaitsemeetmed MAKis

Õhu kvaliteedi kaitset ja kliimamuutusi silmas pidades on MAK meetmetest olulisemad:

- *põllumajandustootjate ajakohastamine, mille III alameetme – investeringud bioenergia tootmiseks – raames on tootjatel võimalus investeerida biogaasi tootmise projektidesse (nt. väheneb metaani emissioon), biomassi ja –kütuste tootmisega on võimalik vähendada fossiilsete kütuste kasutamist.*
- *põllumajandustootjate ajakohastamine, mille I ja II alameetme – investeringud mikropõllumajandustootjate arendamiseks ning põllumajandustootjate pikaajalised investeringud – raames on tootjatel võimalus investeerida sõnnikumajanduse korrastamisse.*
- *põllumajandustoodetele lisandväärtuse andmine, mille käigus on võimalik investeerida biokütuse tootmiseks vajalikesse seadmetesse.*
- *põllumajanduslik keskkonnatoetus (s.h. mahepõllumajanduslik tootmine, keskkonnasõbralik majandamine nitraaditundlikul alal, keskkonnasõbralik majandamine), mis peab soodustama keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist põllumajandusest lähtuva hajureostuse vähendamiseks, s.h. väetamisest tingitud nitrifikatsiooni- ja denitrifikatsiooni-protsesside teel tekkiva kasvuhoonegaasi N₂O emissiooni piiramist.*
- *metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine, mille raames toetatakse tegevusi tulekahjude ennetamiseks.*
- *energiavõsa rajamine, mis peaks edendama bioenergia toorainekoguste suurendamist ja aidata sellega kaasa kliimamuutuste leevendamisele.*
- *kaudset positiivset mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele avaldavad koolitus-, nõuande- ja teavitustegevused, mille raames on põllumajandustootjatel võimalik saada vajalikku väljaõpet, sealhulgas loodusvarade säästva majandamise, keskkonnakaitse alaste nõuete, maastiku säilitamise ja parandamise ning*

keskkonnakaitsega sobivate tootmistavade kohta.

7.3.3 Peamised survetegurid bioloogilisele ja maastikulisele mitmekesisusele

Võrreldes teiste 57. paralleelist põhja poole jäävate aladega, on Eesti taimestik ja loomastik mitmekesisuselt üks maailma rikkamaid.

Põllumajanduskeskkonna looduslikku mitmekesisust mõõdetakse geneetilisel, liigilisel ja ökosüsteemi tasandil. Põllumajanduses uuritakse neid eraldi tootmisega seotud organismide ja elukeskkonna osas ning haruldaste ja ohustatud liikide elupaikade osas.

Geneetiliste ressursside säilitamine

Eestis on ka mitmeid meile ainuomaseid geneetilise ja liigilise mitmekesisuse seisukohast väärtuslikke ohustatud sorte. Viimasel kümnendil on eesti maatõugu veiste arv tänu toetusele püsinud. Eesti hobuste arv on isegi suurenenud seoses nende aktiivse kasutamisega ratsutamiseks ja taluturismis. Praegu on Eestis ligi 950 eesti hobust (umbes 450 mära), 450 tori hobust (umbes 330 mära), 80 eesti raskeveohobust (umbes 60 mära) ja 700 eesti maatõugu veist (ligi 500 lehma).

FAO klassifikatsioonist lähtudes kuuluvad nad ohustatud/säilitatavate tõugude kategooriasse ning nimetatud tõugude säilitamiseks on rakendatud aktiivne säilitamisprogramm.

Bioloogiline mitmekesisus

Võrreldes teiste 57. paralleelist põhja poole jäävate aladega on Eesti taimestiku ja loomastiku mitmekesisus üks maailma rikkamaid. Eesti rikkalikus taimestikus võib leida ca 5000 eri taimeliiki ja 3500 seeneliiki, millistest paljud on kaitsealused. Loomastikus on leitud umbes 10000 liiki selgrootuid, oletatav liikide arv on 20000 (Jaan Luigi andmetel) ja 500 liiki selgroogseid. See on põhjustatud tingimuste varieerumisest.

Tänu pikaajalisele põllumajanduslikule tegevusele, eeskätt niitmisele ja karjatamisele, ilmestavad Eesti maastikku ka mitmed bioloogilise mitmekesisuse ja kultuuripärandi poolest eriti liigirikkad ja väärtuslikud poollooduslikud kooslused. Tavatu liigirikkuse eeldus on väga pikka aega kestnud iga-aastane niitmine. Varem püsivalt hooldatud alad kulustuvad ja võsastuvad, muutudes lõpuks metsaks.

Enne II maailmasõda ekstensiivse põllumajandustootmise tulemusel tekkinud poollooduslikke maid enam ei vajata. Kui palju me neid toetustega alles hoiame vajab kokkulepet, sest tegemist on suures osas püsikuludega maksumaksjatele.

Sooelupaikade oluliseks kahjustajaks lähiminevikus on olnud kuivendamine. Metsaelupaikade seisund on küllaltki hea. Aja jooksul on vähenenud soometsade pindala.

Eesti territooriumi metsasus on oli 25% 19.saj. teisel poolel; 31% 1940.a.; 36% 1965.a. ja ligi 50% käesoleval ajal. Oletatakse, et metsasus suureneb 58% aastaks 2030. Nii suur metsade juurdekasv läinud sajandi teisel poolel lubab arvata, et nn. märgade metsade üldpindala ei pruugi praegu väiksem olla 50 aasta tagusest.

Eesti territooriumist 30% on märgalad. Eestis on säilinud ulatuslikud looduslikud sood, märgalad laienevad hüljatud kuivendatud põllumaade (eelkõige poldrid ja jõgede lammialad) arvel.

Rannaniidud on hanelistele kevad- ja sügisrändel hindamatu väärtusega toitumispaigaks.

Randade kinnikasvamine tekitab kahju põllumeestele, sest valgepõsk-lagled, kui neil ei ole enam toitu nende tavalistes toitumiskohtades, lähevad seda hankima orasepõldudele. Linnustiku seire andmetel on Eestis peatuvate lagled arvukus vaatlusperioodi 1964-1999 jooksul suurenenud ligikaudu kümme korda, 15000 isendilt 160000-le. Aastatel 2001 ja 2002 on kaitsealuste liikide poolt tekitatud kahjude kompenseerimiseks, sh. kahjustuste ennetamiseks tehtud kulutuste hüvitamiseks” kulutatud mõlemal aastal 1,5 miljonit krooni.

Haruldaste ja ohustatud liikide määratlemiseks koostatud Punasesse Raamatusse on kantud 1318 erinevat elustikuvormi. Keskkonnaseire näitab kõre, rohe-kärnkonna ja ja mudakonna levila vähenemist

Jõelammide võsastumine soodustab kobraste ohjeldamatut levikut, tekib liiga palju läbimatuid märgalaid, likvideerides väärtuslike kalaliikide elu- ja sigimispaid, kuid samas laiendades kahepaiksete elupaiku.

Mets on Eestis üheks valdavaks ökosüsteemiks ja metsandus üks olulisimaid meie looduse mitmekesisust mõjutavaid majandusvaldkondi. Eesti metsades elab üle 10 000 liigi selgrootuid (valdavalt putukaid), rohkem kui 2500 seeneliiki, sadu sambलाईike, umbes 500 liiki sambلیkke, üle 450 liigi soontaimi ja umbes 150 liiki selgroogseid loomi. Metsapoliitika tunnistab Eesti metsade kõrget looduslikku ja ökoloogilist väärtust, mida kaitstakse kooskõlas Eestis ratifitseeritud rahvusvaheliste resolutsioonide ja konventsioonidega.

Natura 2000 võrgustik

Enne 2004. aastat oli Eestis looduskaitseliste piirangutega kaetud 12% maismaast. Metsakaitsealade võrgustiku ja Natura 2000 võrgustiku moodustamise raames tehtud inventuuri käigus lisandus veel 4%. Natura 2000 alasid on maismaal kokku 692 000 ha ehk 16% Eesti pindalast. Sellest on põllumajandusmaid 55 000 ha (8%) ja erametsamaid 80 000 ha. Natura 2000 aladel on kokku 20,8% Eesti metsadest. 1. jaanuari 2003 seisuga hõlmasid kaitsealad Eesti pindalast 484 144 ha, mis moodustas 10,7% Eesti territooriumist (ilma merealata), kokku on Eestis (1. jaanuari 2003 seisuga) 363 kaitseala. Keskkonnaregistri andmetel on Eestis 1. jaanuari 2006 seisuga 391 kaitseala (sh 5 rahvusparki), 543 parki ja puistut, 127 hoiuala, 666 püsielupaika, 1 kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstav loodusobjekt, 301 ajutiste piirangutega ala ja 1172 kaitstavat looduse üksikobjekti.

Survetegurid

Peamine surve bioloogilisele ja maastikulisele mitmekesisusele tuleneb majanduslikest aspektidest – ühelt poolt intensiivne majanduslikult võimalikult efektiivne põllumajandustootmine, kus soovitakse vältida igasuguseid lisakulutusi bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilitamiseks ning teiselt poolt ääremaastumine, kuni põllumajandusliku tegevuse täieliku seiskumiseni ebasoodsamates piirkondades, tuues endaga kaasa põllumajandusmaa võsastumise ja kasutusest välja langemise.

Peamised bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse kaitsemeetmed MAKis

Bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse kaitseks on MAK meetmetest olulisemad:

- *ebasoodsamate piirkondade toetus*, mis soodustab ebasoodsamates piirkondades asuva põllumajandusliku maa jätkuva kasutuse kaudu säilitada paikkonda ning toetada keskkonna ja paikkonna parandamist läbi maade hooldamise.
- *Natura 2000 alal poollooduslike koosluste hooldamise toetus*, mis võimaldab on läbi maade hooldamise säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust.
- põllumajanduslik keskkonnatoetus (s.h. maepõllumajanduslik tootmine, keskkonnasõbralik majandamine, keskkonnasõbralik majandamine, kohaliku ohustatud tõugu looma pidamine, kohalikku sorti taimede kasvatamine), mis peab soodustama keskkonnasõbralike majandamisviiside kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist, et kaitsta ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ning tagada kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse seisukohast oluliste kohalike ohustatud tõugude ja taimesortide säilimine.
- *vähetootlike investeeringute toetus (s.h. tootmisest väljajäänud põllumajanduslike tootmishoonete likvideerimine, kiviaedade rajamise ja taastamine)*, mis peaks kaasa aitama maastiku ilme parandamisele ja korrastamisele.
- kaudset positiivset mõju avaldavad *koolitus-, nõuande- ja teavitustegevused*, mille raames on põllumajandustootjatel võimalik saada vajalikku väljaõpet, seal hulgas loodusvarade säästva majandamise, keskkonnakaitse alaste nõuete, maastiku säilitamise ja parandamise ning keskkonnakaitsega sobivate tootmistavade kohta.

Mõlemasuunalise (nii positiivse kui negatiivse) mõjuga bioloogilisele ja maastikulisele mitmekesisusele võivad olla:

- III telje – *maapiirkondade elu kvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine* – meetmete elluviimine
- *Kaitsemetsa rajamine & energiavõsa rajamine*
- *Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise toetus*
- *Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur* ehk põllumajandusmaal ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine.
- *Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine*
- *Natura 2000 võrgustiku poollooduslike koosluste hooldamise toetus*
- *Natura 2000 toetus põllumajandusmaale*
- *Natura 2000 toetus erametsamaale*

Mõlemasuunalise eeldatava keskkonnamõjuga meetmete rakendamisel peab olema tagatud olulise negatiivse keskkonnamõju vältimine. Majandamise intensiivsuse taseme lubamine peab sõltuma keskkonnakaitsealsetest eesmärkidest konkreetsel alal. Vajadusel tuleb teatud

aladel (Natura 2000) bioloogilise looduskeskkonna mitmekesisuse säilitamiseks majandustegevusest täielikult loobuda.

8 MAK MEETMETE KESKKONNAMÕJU HINDAMINE

Arendaja poolt on MAK elluviimise eeldatav keskkonnamõju ning keskkonnaindikaatorid (kvantifitseeritud eesmärgid) välja toodud Eesti Maaelu Arengu Strateegias 2007-2013.

Eeldatava keskkonnamõju leevendamiseks on planeeritud rida meetmeid ja tegevusi, mis näevad ette pöörata senisest enam tähelepanu spetsiifilistele keskkonnaaspektidele:

- täiendavad meetmed nitraaditundlikul alal hea keskkonnaseisundi saavutamiseks;
- põllumajanduslikus tootmises parima võimaliku tehnika kasutuselevõtmine;
- põllumajanduse keskkonnatoetuse tõhustamine ning mahepõllumajanduse edendamine;
- muldade lupjamine;
- bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust säilitavad tegevused, eelkõige kõrge looduskaitse väärtusega pool-looduslike koosluste hooldamine;
- ohustatud tõugu loomade ja ohustatud sorti taimede kasvatamise toetamine;
- kultuuripärandi ja maastikulise mitmekesisuse säilitamiseks kiviaedade rajamine ja taastamine
- maastiku ilme parandamiseks kasutusest väljajäänud põllumajanduslike tootmishoonete likvideerimine;
- kaitseribade metsastamine, et vältida erosiooniohtu ning säilitada vee hea seisund;
- kliimamuutuse leevendamisele kaasaaitamiseks taastuva energia kultuuride kasvatamine;
- madala boniteediga põllumajanduslikuks tootmiseks vähemsobivatel aladel põllumajandusega tegelevate ettevõtjate maakasutuse jätkamine paikkonna säilitamiseks.

MAK meetmete keskkonnamõju hinnati KSH ekspertide kogemuste tuginedes. Hinnati meetmete võimalikku otsest mõju keskkonnavaldkondadele (õhukeskkonnale, veekeskkonnale, maastikele, elusloodusele, mullale, inimeste tervisele, kultuuripärandile) ning anti koondhinnang.

8.1 MAK keskkonnanäesmärkide analüüs

Kuna MAKis puudub Eesti ja maapiirkondade käesoleva hetke keskkonnaseisundi süvaanalüüs ja hinnang, siis ei ole võimalik ka käesoleva KSH läbiviimisel anda konkreetset hinnangut MAKis toodud üldistele ja meetmekesksetele keskkonnanäesmärkidele.

Kindlasti on vajalik täpsustada MAK meetmekeskseid keskkonnanäesmärke lähtuvalt seadusandlusest tulenevatest nõuetest, eelkõige seadustes fikseeritud vastavusseviimise ajagraafikutest kinnipidamise osas. Näiteks on teada, et käesoleval hetkel ca 80% sõnnikuhoidlatest ei vasta kehtestatud nõuetele ning ilmselt ei suudeta tähtaegselt ehk 2008.aasta lõpuks nõuetjärgselt korrastada üle 50% sõnnikuhoidlatest. Osa põllumajandustootjaid ei suuda sõnnikut laotada või teeb seda jätkuvalt talvel. Pole selge, kui suur osa toetuste saajatest suudab programmeerimisperioodi lõppedes kinni pidada sõnniku laotamise keskkonnanõuetest.

Hindaja arvates on võimalik keskkonnanäesmärke formuleerida täpsemalt. Näiteks peaks eesmärkide kirjeldamisel lähtuma soovitud keskkonnaseisundist, mida tahetakse saavutada.

Positiivne on, et MAK üheks eesmärgiks on suurendada põllumajandustootjate huvi säästva keskkonnakasutuse vastu ning viia põllumajanduslik tootmine vastavusse EL keskkonnanõuetega. Seega ei ole MAK arengustrateegia vastuolus Eesti üldiste keskkonnakaitse eesmärkidega.

8.2 Piiriülene keskkonnamõju

Olulist negatiivset piiriülest mõju MAK elluviimisel pole ette näha.

Mitteoluline piiriülene mõju on seotud kliimamuutuste kiirenemise peatamiseks planeeritavate meetmetega, mis on olemuselt positiivset laadi. Seetõttu ei ole peetud vajalikuks naaberriikide esindajate kaasamist MAK-i strateegilise keskkonnamõju hindamisse.

8.3 Meetmete võimalik keskkonnamõju

Meetme / alameetme nimetus	<i>Investeeringud mikropõllumajandustootjate arendamiseks</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri-pärandile
positiivne	tõenäoline positiivne	tõenäoline positiivne	neutraalne	neutraalne	tõenäoline positiivne	neutraalne
Märkused ja tähelepanekud:	<p>Eeldatud on, et põllumajanduslike investeeringutoetuste andmine seotakse konkreetsete, kehtivatest seadustest ja normatiividest tulenevate keskkonnanõuete täitmisega – nt parim võimalik tehnika sõnniku transpordil, ladustamisel ja laotamisel.</p> <p>Positiivne mõju veele ja õhule tuleneb eelkõige olemasolevate farmide vastavusseviimisel kehtestatud normidega. Uute farmide rajamisel on meetmel pigem keskkonnaseisundi halvenemist pidurdav (leevendav) efekt.</p>					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Põllumajandustootjate pikaajalised investeeringud</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri-pärandile
positiivne	tõenäoline positiivne	tõenäoline positiivne	neutraalne	neutraalne	tõenäoline positiivne	neutraalne
Märkused ja tähelepanekud:	<p>Eeldatud on, et põllumajanduslike investeeringutoetuste andmine seotakse konkreetsete, kehtivatest seadustest ja normatiividest tulenevate keskkonnanõuete täitmisega – nt parim võimalik tehnika sõnniku transpordil, ladustamisel ja laotamisel.</p> <p>Positiivne mõju veele ja õhule tuleneb eelkõige olemasolevate farmide vastavusseviimisel kehtestatud normidega. Uute farmide rajamisel on meetmel pigem keskkonnaseisundi halvenemist pidurdav (leevendav) efekt.</p> <p>Kui tootmise “industrialiseerimine” samade loomade koguarvu juures suures plaanis ehk tõepoolest neutraalse või isegi positiivse mõjuga (eelkõige vanade kehvas seisus farmide piirkonnas – kust loomad ära viikse), siis suure tõenäosusega on väga kulukas hoida head keskkonnaseisundit (vesi, õhk) tootmiskeskuste ümbruses. Tõusevad kulutused jäätmete käitlemiseks ja sõnniku nõuetekohaseks laotamiseks (kiusatus läga lauda ümber norme ja aega eirates laotada). Lehmade suure arvu tõttu laudas ei saa neid enam karjatada.</p>					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Investeeringud bioenergia tootmisesse</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima- muutustele	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile
positiivne	neutraalne	positiivne	neutraalne	juhuslik	neutraalne	neutraalne
Märkused ja tähele- panekud:	Positiivne efekt tuleneb biogaasist elektri ja soojuse tootmisel, mis peaks otseselt vähendama kasvuhoonegaase (metaan) ja fossiilkütuste tarbimist. Negatiivse mõju vältimiseks mulla C bilansile tuleb tagada mullahuumuse säilimine. Biomassi tootmise positiivne keskkonnanefekt maastikele sõltub konkreetsest projektist					
Ettepanekud:	Positiivse keskkonnamõju saavutamiseks peaks bioenergiakultuuride kasvatamine toimuma ilma mürgkemikaale, väetisi jm keskkonnaohtlike preparaate kasutamata.					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Põllumajandustoodetele lisandväärtuse andmine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima- muutustele	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	neutraalne	neutraalne	neutraalne	neutraalne
Märkused ja tähele- panekud:	Otsesest keskkonnamõju ei ole võimalik täheldada. See sõltub konkreetsest tegevusest. Kuna näiteks meetme raames eelistatakse suuremat keskkonnasäästu tagava investeeringu tegemiseks toetust taotlemaid ettevõtteid, siis võib eeldada, et meetmega võib kaasneda positiivne keskkonnamõju või vähemalt negatiivse keskkonnamõju leevendamine.					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise toetus</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima- muutustele	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	neutraalne	võimalik positiivne	neutraalne	neutraalne
Märkused ja tähele-	Otsesest keskkonnamõju ei ole võimalik täheldada. Intensiivse tootmise toetamisel peab järgima keskkonnanõudeid.					

panekud:	Positiivne pikaajaline mõju maastikele võib tuleneda maaharimise jätkamisest.
-----------------	---

Meetme / alameetme nimetus	<i>Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur</i>					
	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri-pärandile
neutraalne	juhuslik	neutraalne	juhuslik	neutraalne	positiivne	neutraalne
Märkused ja tähelepanekud:	<p>Kuivendustööde ajal ja järel suureneb toitainete ärakanne turba ja mullahuumuse aeroobse lagunemise tagajärjel. Maade kuivendamine loob eeldused nende põllumajanduslikuks kasutamiseks, keskkonnamõju sõltub eelkõige kuivendatud maa kasutamisest.</p> <p>Positiivne on, et kuivendatud maal on üldjuhul mulla toitainete (nt väetiste) sidumisvõime suurem ja seega väljakanne väiksem.</p>					
Ettepanekud:	<p>Negatiivsete keskkonnamõjude vältimiseks tuleb maaparandust toetada maaparanduskavade alusel, mis peavad olema kooskõlas veemajanduskavadega.</p> <p>Keskkonnakaitse eelistused taotluste hindamisel tuleb täpsemalt ja selgemalt määratleda.</p> <p>Vajalik täiendada-täpsustada MAK-i meetmekirjeldust, mis tüüpi keskkonnarajatiste ehitamine (180 tk?) on eesmärgiks/sihiks.</p>					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine</i>					
	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri-pärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	juhuslik	juhuslik	neutraalne	neutraalne
Märkused ja tähelepanekud:	<p>Metsatulekahjude ennetamiseks vajalikud tegevused negatiivset mõju ennetavat laadi.</p> <p>Teisalt metsa majandamine majandusliku tulu saamiseks avaldab kindlasti negatiivset mõju elusloodusele.</p>					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine</i>					
	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri-pärandile

		ja kliima- muutustele				pärandile
kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	neutraalne
Märkused ja tähele- panekud:	Innovatiivsete protsesside ja tehnoloogiate väljatöötamine keskkonna- ja energiasäästu tagamiseks võib üldjuhul omada kaudset positiivset keskkonnamõju					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Koolitus- ja teavitustegevused Nõuandesüsteemi ja –teenuste toetamine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima- muutustele	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile
kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	neutraalne
Märkused ja tähele- panekud:	Teadusinfo, teadussaavutuste ja uudsete tavade levitamine keskkonnakaitsest, uutest keskkonda säästvatest kohustuslikest tehnoloogiatest on kaudse positiivse mõjuga.					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Ebasoodsamate piirkondade toetus</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima- muutustele	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	juhuslik	positiivne	neutraalne	neutraalne
Märkused ja tähele- panekud:	Traditsiooniliste maastike säilimise positiivne mõju. Ilma toetust rakendamata suureneb risk maastikele, mis võivad jääda kasutusest välja ning võsastuda.					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Natura 2000 toetus põllumajandusmaale</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima-	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile

		muutustele				
neutraalne	neutraalne	neutraalne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	neutraalne	kaudne positiivne
Märkused ja tähelepanekud:	Ilma toetust rakendamata suureneb risk elusloodusele, maastikele ja kultuuripärandile Natura 2000 aladel					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Natura 2000 toetus erametsamaale</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuripärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	positiivne	kaudne positiivne	neutraalne	kaudne positiivne
Märkused ja tähelepanekud:	Ilma toetust rakendamata suureneb risk elusloodusele, maastikele ja kultuuripärandile Natura 2000 aladel					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Natura 2000 võrgustiku poollooduslike koosluste hooldamise toetus</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuripärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	positiivne	positiivne	neutraalne	positiivne
Märkused ja tähelepanekud:	Säilib ja suureneb bioloogiline ja maastikuline mitmekesisus ning kultuuripärand.					
Ettepanekud:	Laiendada toetust ka väljapoole Natura 2000 alasid jäävatele väärtuslikele poollooduslikele kooslustele					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Põllumajanduslik keskkonnatoetus - keskkonnasõbralik majandamine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuripärandile
tõenäoline	juhuslik	juhuslik	neutraalne	neutraalne	positiivne	neutraalne

positiivne						
Ettepanekud:	Selgema positiivse mõju saavutamiseks soovime täpsemalt määratleda toetuse saamise tingimused ja tootjalt tellitav keskkonnateenus Positiivse mõju saavutamiseks peab olema paigas kontrolli- ja seiresüsteem, mis välistaks olukorra, kus vaatamata toetustele jätkub intensiivne tootmine ning ei rakendata parimat võimaliku tehnikat					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Põllumajanduslik keskkonnatoetus - keskkonnasõbralik majandamine nitraaditundlikul alal</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuripärandile
tõenäoline positiivne	positiivne	positiivne	tõenäoline positiivne	neutraalne	positiivne	neutraalne
Märkused ja tähelepanekud:	Meede aitab loodetavasti aeglustada tootmise intensiivistumisest tulenevat keskkonnamõju					
Ettepanekud:	Positiivse mõju saavutamiseks peab olema paigas kontrolli- ja seiresüsteem, mis välistaks olukorra, kus vaatamata toetustele jätkub intensiivne tootmine ning ei rakendata parimat võimaliku tehnikat					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Põllumajanduslik keskkonnatoetus - mahepõllumajanduslik tootmine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuripärandile
positiivne	positiivne	positiivne	positiivne	positiivne	positiivne	neutraalne
Märkused ja tähelepanekud:	Positiivse mõju kinnistamiseks peab olema paigas keskkonnanõustamise süsteem, sest ka mahetootmisega võib kaasneda negatiivne keskkonnamõju (näiteks sõnniku kasutamisel ja loomade karjatamisel tarastamata veekogude ääres)					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Põllumajanduslik keskkonnatoetus - kohaliku ohustatud tõugu looma pidamine; kohalikku sorti taime kasvatamine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuripärandile
tõenäoline positiivne	neutraalne	neutraalne	positiivne	positiivne	neutraalne	positiivne

Meetme / alameetme nimetus	<i>Energiavõsa rajamine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima- muutustele	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile
tõenäoline positiivne	juhuslik	tõenäoline positiivne	tõenäoline positiivne	juhuslik	neutraalne	neutraalne
Märkused ja tähele- panekud:	Meetmete kirjeldus on hinnangu andmiseks liiga pealiskaudne					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Kaitsemetsa rajamine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima- muutustele	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile
tõenäoline positiivne	juhuslik	tõenäoline positiivne	tõenäoline positiivne	juhuslik	neutraalne	neutraalne
Märkused ja tähele- panekud:	Meetmete kirjeldus on hinnangu andmiseks liiga pealiskaudne					
Ettepanekud:	Meetme raames peab olema võimaldatud kaitsemetsade rajamine ka veekogude ja veehaarete sanitaarkaitsetsoonidele.					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Vähetootlike investeeringute toetus – kasutusest väljajäänud põllumajanduslike tootmishoonete likvideerimine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima- muutustele	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	neutraalne	positiivne	neutraalne	neutraalne
Ettepanekud:	Lammutamisega peab kaasnema ka jääkreostuse likvideerimine. Jäätmekäitlus peab vastama kohalike omavalitsuste poolt kehtestatud jäätmekavadele.					

Meetme / alameetme nimetus	<i>Vähetootlike investeeringute toetus – kiviaedade rajamine ja taastamine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri-pärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	positiivne	positiivne	neutraalne	positiivne

Meetme / alameetme nimetus	<i>Vähetootlike investeeringute toetus – põllumajandusmaa lupjamine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri-pärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	tõenäoline positiivne	neutraalne	positiivne	neutraalne

Meetme / alameetme nimetus	<i>Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri-pärandile
neutraalne	neutraalne	neutraalne	neutraalne	juhuslik	neutraalne	neutraalne

Meetme / alameetme nimetus	<i>Külade uuendamine ja arendamine</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliimamuutustele	mõju elusloodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri-pärandile
tõenäoline positiivne	neutraalne	neutraalne	neutraalne	positiivne	neutraalne	positiivne

Meetme / alameetme nimetus	<i>LEADER</i>					
mõju inimeste tervisele	mõju vee seisundile	mõju õhu kvaliteedile ja kliima- muutustele	mõju elus- loodusele	mõju maastikele	mõju mullale	mõju kultuuri- pärandile
kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	kaudne positiivne	neutraalne	kaudne positiivne

MAK keskkonnamõju hindamise kokkuvõte

MAKi meetmete rakendamine ei too kaasa olulist negatiivset keskkonnamõju. Seega pole vajalik ka teha eraldi ettepanekud MAKi negatiivsete keskkonnamõjude vältimiseks, vähendamiseks või leevendamiseks.

MAKi tegevused loovad eeldused keskkonnasäästlikemate põllumajanduse tootmisviiside kasutamiseks ja õigel suunamisel aitavad kaasa maapiirkondade hea keskkonnaseisundi säilimisele.

MAKi meetmete tegelik rakendumine oleneb suuresti põllumajandustootja valmidusest.

Kas ja millises ulatuses MAKis püstitatud keskkonnaeesmärgid õnnestub täita, oleneb erinevate institutsioonide ja põllumajandustootjate koostööst programmi elluviimisel. Keskkonnavalase tulemuse saavutamiseks on väga oluline kõigi osapoolte keskkonnavalase pädevuse suurendamine.

Meetmete elluviimine ei too endaga kaasa piiriülest negatiivset keskkonnamõju.

Positiivset keskkonnamõju toetab MAK raames korrastatavate rajatiste vastavusse viimine keskkonnanõuete ja hea tavaga ning parima võimaliku tehnika kasutuselevõtt.

Suurim keskkonnamõju lähtub sõnnikumajandusest. Mittekohane sõnniku kogumine, transport, ladustamine ja käitlemine osutab otseselt negatiivset mõju nii vee kvaliteedile, inimeste tervisele, õhu kvaliteedile, kliimamuutustele, bioloogilisele mitmekesisusele ning mullastikule. Seega peab MAK elluviimisel negatiivsete keskkonnamõjude vältimiseks üheks olulisemaks prioriteediks olema parima võimaliku tehnika kasutuselevõtt veise-, sea- ja linnukasvatustes.

Mitmed MAKis kavandatud meetmed on kavandatud bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilitamiseks. Eesti riik peab tagama, et ka selline põllumajandusmaa, mida enam ei kasutata tootmise eesmärgil, oleks heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes. Kindlasti tähendab see muuhulgas endise põllumajandusmaa võsastumise vältimist, mis suures osas leiab aset ääremaadel. Seega peaks poollooduslike koosluste hooldamise toetus kindlasti laienema ka väljapoole Natura 2000 alasid.

Keerukaks kujuneb eri piirkondade tasakaalustatud arengu tagamine. Majandushuvide mõjul jätkub põllumajandustootmise kontsentreerumine hea mullaviljakusega veelahkmealadele, kus on ka ajalooliselt väljakujunenud tihedam asustus ja teedevõrk. Tuleb kasutada kõiki koostöövõimalusi mahajäänud maapiirkondade atraktiivsuse ja tööhõive säilitamiseks.

Kui erinevate arengukavade jõupingutusi ei suudeta koordineerida, ei ole välistatud, et põllumajanduse üldise arengu negatiivseid keskkonnamõjusid ei suudeta MAKi keskkonnametmetega leevendada ja maapiirkondade elukvaliteedi ning hea keskkonnaseisundi tagamiseks intensiivse põllumajandustootmise piirkondades on vajalikud kompenseerivad kulutused muude sektorite arvelt. Näiteks kulud veevarustuse tagamiseks põldudel paiknevatele hajaasustuse elanikele ja suurenevad kulutused veekogude korrastamiseks ja kalavarude taastamiseks.

8.4 Alternatiivide võrdlus

Arengukavas käsitletud arengustsenaariumid ja meetmed lähtuvad Euroopa Liidu ja Eesti poliitikast. Olemasolev arengukava ongi hinnatav põhialternatiiv (alternatiiv nr 1).

8.4.1 Võimalikud alternatiivid

Võimalike üldiste alternatiividena (arengutena) võib käsitleda:

- 0 alternatiiv. Rakenduskavadest loobumine. See tähendaks EL abi kasutamisest loobumist.
- 1. Alternatiiv. Jätkata nii, nagu välja pakutud MAKis.
- 2. Alternatiiv. Täiendada arengukava, täpsustades üldisi ja spetsiifilisi meetmepõhiseid keskkonnanäesmärke ja –indikaatoreid.

8.4.2 0 – alternatiiv

Ilma MAKi meetmeid rakendamata viiakse kiiresti lõpule põllumajanduse monopoliseerumine ja kontsentreerumine koos sellega kaasnevate keskkonnamõjudega.

Efektiivne põllumajandustootmine jääb alles linnade ümbrusse ja kõige parema mullaviljakusega veelahkmealadele. Ülejäänud maapiirkonnad võsastuvad ja metsastuvad. Kasutatav põllumajandusmaa pindala väheneb. Põllumajandustootmine kontsentreerub keskkonnatundlikele aladele (Pandivere-Adavere, riskialad väikejärvede ja -jõgede lähikonnas). Maapiirkondade elanikkonna vähenemine jätkub.

Poollooduslikke maastikke hooldatakse peamiselt kaitsealadel. Maastikulise mitmekesisuse säilitamisele pole võimalik teha suuremaid kulutusi kui praegu. Mahepõllumajandust ei ole võimalik oluliselt toetada. Ohustatud tõugude säilimist tuleb toetada siseriiklikest vahenditest.

Intensiivse tootmise ajaladel on selgelt domineerivad tootmishuvid, siin keskkonnaseisund halveneb. Need piirkonnad pole elupiirkondadena atraktiivsed ja tekib raskusi tööjõu leidmisega. Neil ajaladel suureneb tervisele ohtlikku joogivett kasutavate inimeste osatähtsus.

Põllumajandusettevõtted ostetakse üles väliskapitali poolt, kes finantseerib õigusaktidega nõutud keskkonnanõuete täitmist.

Õhu ja vee keskkonnaseisund tervikuna oluliselt ei halvene, toitaanete ärakanne Läänemerre jääb samasse suurusjärku, põllumajandussektori emissioonid õhku tervikuna ei suurene. Peamine kaotus on maastike kiirendatud tempos kinnikasvamine.

MAKi mitterakendumisel on eelkõige oluline negatiivne mõju sotsiaal-, ja majandusolukorrale maal.

8.4.3 1. Alternatiiv

Säilitab suuresti praeguse kiire, “projektipõhise” arengu.

Samas võivad kuhjuda ka seni lahendamata ning uued probleemid, sest me ei analüüsi olukorda tervikuna, ega püüa tuleviku riske süsteemselt ette näha ning neutraliseerida. Osa

piirkondade keskkonnaprobleeme jääb tähelepanu alt kõrvale.

On osade meetmete ületähtsustamise ja mõnede hädavajalike tegevuste unustamise oht. Meetmete tasakaalustamata rakendamine ei pruugi tagada hea keskkonnaseisundi säilimist või saavutamist.

Mitmete riiklike keskkonnanäesmärkide täitmise saavutamine programmeerimisperioodil on vähetõenäoline.

8.4.4 2. Alternatiiv

Keskkonna osas on soovitatav ära näidata kõik olulised põllumajandusega seotud keskkonnanäesmärgid, peamised mittevastavused Euroopa Liidu ja Eesti õigusaktidega ning valida välja olulisemad lahendamist vajavad probleemid maapiirkondades.

Kogu maapiirkonna keskkonnaprobleemide ringi välja toomata jätmise võib luua olukorra, kus piisavalt vahendeid ei suunata strateegilise edu tagamiseks vajalikele meetmetele ega ohtlike arengute neutraliseerimisele. Kuigi kõike probleeme ei saa lahendada MAKi kaudu, peaks kontekst selge olema.

MAK-i meetmekeskseid keskkonnanäesmärgi täpsustatakse lähtuvalt seadustes fikseeritud vastavusseviimise ajagraafikutest kinnipidamise osas. Näiteks on teada, et käesoleval hetkel ca 80% sõnnikuhoidlatest ei vasta kehtestatud nõuetele ning ilmselt ei suudeta tähtaegselt ehk 2008.aasta lõpuks nõuetejärgselt korrastada üle 50% sõnnikuhoidlatest.

Peamiseks probleemiks olemasoleva MAK-i juures on see, et puudub praeguse ja tuleviku keskkonnaseisundi kvantitatiivne iseloomustus. Soovitatav on keskkonnaseisundi kirjelduses selgelt välja tuua baastase sekkumisvaldkondades. Väga tähtis on läbi rääkida baastasemed, millega valitud indikaatoreid võrdlema hakatakse.

Meie kiirelt muutuv olukorras on baasaastate ja seda kirjeldava iseloomuliku näitaja valik omaette keeruline ülesanne.

Osadel juhtudel (näiteks veekeskkonna seisundi indikaatorid) peab praeguse seisuga kõrval näitama ära ka intensiivse tootmise perioodi (NL lõpuperiood) olukorra. Varasem kui 1989.a. baastase olla ei saa, sest ka keskkonnaseire meetodid olid varem praegusest erinevad ja tulemuste võrdlus nõuab eraldi analüüsi. Ideaaljuhul tuleb püüda esitada andmed sotsialismi lõpu (89-90), 1995 aasta madalseisu ja käesoleva aja (2005-2006) kohta.

9 RASKUSED KSH ARUANDE KOOSTAMISEL

Arengukavade puhul on tegemist üldiste dokumentidega, mille elluviimise võimalik keskkonnamõju ja mõju prognoosi täpsus sõltub suures osas püstitatud eesmärkide selgusest, valitud indikaatoritest, osapoolte keskkonnaalasest asjatundlikkusest, haldussuutlikkusest ja motivatsioonist.

Eesti Maaelu Arengukavas 2007-2013 on esitatud küll selge ülevaade planeeritavatest meetmetest, kuid peamiseks probleemiks oli asjaolu, et oluline osa arengukavas nõutavast informatsioonist (vastavalt Vabariigi Valitsuse 13.detsembri 2005 määruses nr 302 fikseeritud korrale) on esitatud maaelu arengu strateegias, mitte arengukavas endas, kusjuures arengukavas puuduvad ka selged viited strateegias toodud informatsiooni arvestamisele. See asjaolu oluliselt raskendas arengukava keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimist.

Nõrgalt ehk puudulikult on arengukavas esitatud ülevaade maapiirkondade olemasolevast keskkonnaseisundist ja probleemidest kvantifitseeritud näitajate tasemel, mistõttu täpset keskkonnamõju hinnangut rakenduskavale ja välja pakutud meetmetele ei ole võimalik anda.

Näiteks on MAKis fikseeritud, et vähemsoodsate piirkondades on põllumajandusmaad 627 000 ha, millest 2005.a. taotleti toetust 325 000 hektarile. Ei selgu, miks ei ole toetust taotletud ülejäänud 300 000 hektarile?

Vaatamata ekspertide poolt läbi viidud uuringutele, mille kohaselt veel käesoleval momendil ca 80% sõnnikuhoidlatest ei vasta nõuetele ning prognoositud on, et heal juhul suudetakse korrastada 50% suurematest sõnnikuhoidlatest 2008. aasta lõpuks ja väiksematest ehk 25% [16], puudub MAKis info sellega kaasneva keskkonnaseisundi ja –probleemide kohta. Kui mitme farmi sõnniku käitlemine ei vasta nõuetele (s.h. seakasvatustes, loomakasvatustes, linnukasvatustes)?

Näiteks, kui palju on sõnnikuhoidlaid, kust eraldub õhusaastena õhku üle 0,5 tonni metaani (piirmäär fikseeritud Eesti välisõhu kaitse seadusest tulenevas keskkonnaministri 2.08.2004 määruses nr 101, mille ületamisel vajalik õhusaasteluba)?

Milline osa ettevõtetest vastab keskkonnanõuetele ja kui suur on investeeringuvajadus ettevõtete vastavusse viimiseks?

Näiteks on Eesti Maaelu Arengu Strateegias 2007-2013 täheldatud, et osa väärtuslikke maastikke on jäänud PRIA andmebaasist välja, sest nende hooldamisega ei ole seni väga aktiivselt tegeletud. Küsimus on, et kui suurest maa-alast on jutt?

Näiteks kui palju põllukultuuride kasvupinnast paikneb erosiooniohtlikul maal, veekogude ääres või veehaarete sanitaarkaitsealadel ja toitealadel, kus vajalik kaitsemets või –riba? Milline on tegelik vajadus? Kui palju Natura alasid on põllumajandusmaal? Kui palju kaitstavaid metsi on eramaal?

10 RAKENDUSKAVADE ELLUVIIMISE JÄLGMINE

10.1 Pädevad asutused

MAK korraldusasutuseks on Põllumajandusministeerium, kes vastutab seiresüsteemi koordineerimise ja toimimise eest.

Peamine roll MAK seiresüsteemi koordineerimisel on Põllumajandusministeeriumi maaelu arengu osakonnal, kes muu hulgas juhendab asjaomaseid institutsioone MAK seire ja hindamise küsimustes, täidab MAK Seirekomisjoni sekretariaadi ülesandeid ja koostab MAK seire iga-aastased aruanded, lõpparuande ning esitab need pärast MAK Seirekomisjoni poolt heaks kiitmist Euroopa Komisjonile.

Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet (PRIA) rakendab kõiki EL-i ühise põllumajanduspoliitika ja sellega kaasnevaid meetmeid ning täidab MAK-i makseagentuuri ülesandeid, olles eelnevalt akrediteeritud Põllumajandusministeeriumi poolt.

Sertifitseerimisasutus on liikmesriigi poolt määratud avalik-õiguslik või eraõiguslik üksus, kes vastutab akrediteeritud makseagentuuri poolt sisse seatud juhtimis- ja kontrollsüsteemide sertifitseerimise eest, samuti makseagentuuri raamatupidamise aastaaruannete eest.

Sertifitseerimisasutuse ülesandeid täidab korraldusasutuse poolt määratud makseagentuurist sõltumatu asutus.

Maamajanduse Infokeskus, Põllumajandusuuringute Keskus, Taimetoodangu Inspeksioon, Veterinaar- ja Toiduamet, piirkondlikud maaparandusbürood, Keskkonnaministeerium, Riiklik Looduskaitsekeskus, maakondade keskkonnateenistused, Keskkonnainspeksioon, Muinsuskaitseamet ning Sihtasutus Erametsakeskus osalevad asjakohaste meetmete rakendamises oma pädevuse piires.

10.2 Üldine keskkonnajärelevalve

MAKi tegevuste vastavuse järelevalve EL keskkonnapoliitikale tagatakse Eesti keskkonnaseadusandluse raames, mis on harmoneeritud EL keskkonnaõigusega.

“Saastatuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seaduse” alusel tuleb lähiajal suurtele loomakasvatustevõtetele koostada keskkonnakompleksluba (tuntud kui IPPC luba), mida antakse üheaegselt saasteainete välisõhku, veekogusse, pinnasesse või põhjaveekihti viimiseks ning jäätmete käitlemiseks. See luba annab tervikliku ülevaate keskkonnanõuetest ettevõttele. Selline luba käsitleb muu hulgas ka sönnikumajanduse keskkonnanõudeid.

Kui võib eeldada kavandatud tegevuse olulist keskkonnamõju, rakendatakse vastavalt “Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusele”, keskkonnamõju hindamist. Hindamise viib läbi litsentsitud ekspert, hindamise programm ja aruanne kuulub avalikule läbiarutamisele ning aruanne on pädevale keskkonnakaitse asutusele aluseks tegevusloa

andmise otsustamisel. MAKi raames võib vajadus keskkonnamõtjude hindamise järel tekkida eelkõige suurte loomafarmide sõnnikumajanduse kavade puhul.

Kõrgenenud keskkonnariskiga organisatsioonid peavad "Keskkonnamõtju hindamise ja keskkonnaauditeerimise seaduse" alusel laskma auditeerida oma keskkonnajuhtimissüsteemi vähemalt üks kord kolme aasta jooksul. Kõrgenenud keskkonnariskiga on farmid: kus kasvatatakse rohkem kui 85 000 broilerit, 60 000 kana, 3000 nuumsiga (kaaluga üle 30 kg), 900 emist, 300 lihaveist või 200 piimaveist.

Keskkonnaseisundit jälgitakse nii riigi kui ettevõtte keskkonnalubadega määratud seire abil. Keskkonnaload annab välja keskkonnateenistus.

Riiklikku keskkonnajärelevalvet teostab Keskkonnainspeksioon, kelle tegevusvaldkonda kuulub looduskeskkonna ja loodusvarade kasutamise- ning kaitsealase järelevalve korraldamine ja teostamine ning seaduses sätestatud alustel ja ulatuses riikliku sunni kohaldamine.

Keskkonnaministeeriumi tellimusel tegeleb riikliku keskkonnaseire programmi ühe osa – mullaseirega – Põllumajandusuuringute Keskus (PMK). PMK koosis on põllumajanduslike keskkonnamõtjude seire büroo, kes on läbi viinud MAK 2004-2006 põllumajandusliku keskkonnatoetuse mõju hindamist mullastikule, bioloogilisele mitmekesisusele, maastikulisele mitmekesisusele, veele, sotsiaalmajandusele.

Seega on üldine keskkonnajärelevalvesüsteem Eestis olemas ja võimaldab tagada keskkonnajärelevalve ja -seire. Järelevalve süsteemi paremat ühildamist MAKi meetmete rakendamisega on võimalik toetada EL tehnilise abi kasutamisega.

Kui ettevõtte arenguprojekte rahastatakse osade kaupa peab see lähtuma terviklikust ettevõtte keskkonnategevuskavast, mis sisaldab vajalikke keskkonnajuhtimissüsteemi elemente. Selline kava peab ära näitama kuidas antud konkreetne investeering on seotud kogu ettevõtte keskkonnanõuetega vastavuse saavutamiseks. Sellise kava alusel pole välistatud senikehtivate keskkonnanõuete rakendumise tähtaegade täpsustamine konkreetse põllumajandustootja puhul.

Põllumajandustootja peab "Veeseaduse" alusel pidama põlluraamatut, kuhu kannab andmed haritava maa pindala, mulla omaduste, saagi, kasutatavate väetiste ja taimekaitsevahendite liikide ja koguste ning kasutamise aja kohta. Selline dokumenteerimine annab võimaluse kontrollida väetisekasutuse piirangutest kinnipidamist. Keskkonnasõbraliku tootmise meetme raames peaks toetama taimetoitainete bilansi koostamist ja elektroonilist andmete edastamist KKM ja PM süsteemi asutustele.

MAK keskkonnaeesmärkide elluviimise jälgimist on raske eraldada riigi ja kohalike omavalitsuste üldisest keskkonnajärelevalve süsteemist. Põhimõtteliselt peab olemasolev järelevalve ja jälgimise süsteem tagama arengukava elluviimise keskkonnajärelevalve ja seire.

11 AVALIKUSTAMISE KÄIGUS ESITATUD ETTEPANEKUD

KSH aruande avaliku väljapaneku käigus laekus kaks ettepanekut Sotsiaalministeeriumilt KSH aruande sõnastuse kohta:

1. Lk 12 Meede. „Põllumajandustootjate ajakohastamine”. Siin on tõenäoliselt mõeldud siiski „Põllumajandustoodete ajakohastamist”.
2. Sama leheküljel meetme teine punkt – „põllumajandustootjate pikaajalised investeeringud”. Siinkohas oleks mõistlikum kasutada „põllumajandustootjatele pikaajalised investeeringud”.

Strateegilise planeerimisdokumendi koostaja (Põllumajandusministeeriumi) hinnangul on tegemist redaktsiooniliste ettepanekutega, mis sisu poolest on suunatud MAKi põhiteksti, mitte KSH aruande muutmisele. Meetme „Põllumajandustootjate ajakohastamine” juures on MAKi koostamisel silmas peetud siiski põllumajandustootjate, mitte “-toodete” ajakohastamist (ehk moderniseerimist) ning meetme objektiks on põllumajandustootjatele suunatud investeeringud. Teise ettepaneku puhul on MAKi koostajate seisukoht, et kuna mõlema väljapakutud termini puhul on üheselt arusaadav, et tegemist on investeeringutega, mida teevad põllumajandustootjad, on grammatiliselt sobivam kasutada terminit “põllumajandustootjate pikaajalised investeeringud”.

KSH aruande avaliku arutelu käigus tehtud ettepanekud, esitatud küsimused ning vastuväited, nendele vastamine ja nendega arvestamine või mittearvestamine on toodud käesoleva aruande lisa 1 “Eesti maaelu arengukava 2007–2013” keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruande avaliku arutelu protokoll”.

12 KASUTATUD MATERJALID

1. Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 (eelnõu 20.10.2006).
Põllumajandusministeerium. 2006
2. Eesti Maaelu Arengu Strateegia 2007-2013. Põllumajandusministeerium. 2006
3. 2007-2013 struktuurivahendite kasutamise rakenduskavade keskkonnamõju strateegiline hindamine. Keskkonnaaruanne. Rahandusministeerium. AS Maves. 2006
4. EL Nõukogu määrus (EÜ) nr. 1698/2005, Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta.
5. NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 1782/2003, 29. september 2003, millega kehtestatakse ühise põllumajanduspoliitika raames kohaldatavate otsetoetuskavade ühiseeskirjad ja teatavad toetuskavad põllumajandustootjate jaoks
6. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus (RT I, 24.03.2005,15,87)
7. Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord (RT I, 20.12.2005,67,522)
8. Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007-2013. February 2006. Greening Regional Development Programmes Network.
9. Eesti säästva arengu riiklik strateegia «Säästev Eesti 21»
10. Keskkonnaministeerium. Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2010. RTI, 10.11.2005, 58, 462.
11. Uuendatud Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030, eelnõu.
12. Eesti Keskkonnaülevaade 2005. Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus. 2005
13. Eesti Maaelu Arengukava 2004-2006 strateegilise keskkonnamõju aruanne. AS Maves. 2003
14. Struktuurifondide projektide keskkonnamõju hindamise juhend toetuse taotlejatele ja rakendusüksustele. Rahandusministeerium. 2005
15. Ettepanekud veemajanduskavade ja Eesti maaelu arengukava 2007 – 2013 tegevuste ühitamiseks. Keskkonnaministeerium. AS Maves. 2006.
16. Ettepanekud veemajanduskavade ja Eesti riikliku arengukava (RAK) ning Eesti maaelu arengukava 2007–2013 tegevuste ühitamiseks. Aruanne. Keskkonnaministeerium. AS Maves. 2006
17. Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala tegevuskava kinnitamine aastateks 2004–2008. Vabariigi Valitsuse 30. aprilli 2004. a korraldus nr 318-k.
18. Sõnniku keskkonda säästva hoidmise ja käitlemise juhised. AS Maves. 2004
19. Nitraaditundliku ala tegevuskava koostamine põllumajandusliku tootmise mõju vähendamiseks pinna- ja põhjaveele. Jäneda Öppe ja Nõuandekeskus; AS Maa ja Vesi;

- AS Maves. 2004
20. Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundlik ala. Keskkonnaministeerium. AS Maves. 2006
  21. Hea põllumajandustava. Põllumajandusministeerium. 2006
  22. Eesti maaelu arengukava 2004-2006 seirearuanne. Põllumajandusministeerium. 2006
  23. Ülevaade põllumajandusliku keskkonnatoetuse hindamisest. 2005
Põllumajandusuuringute Keskus. 2006
  24. Ülevaade põllumajandusliku keskkonnatoetuse hindamisest. 2004
Põllumajandusuuringute Keskus. 2005
  25. Elatustalude kohanemise toetuse mõju uuring. Eesti Maaülikool. 2006
  26. EUROSTAT. News release, 113/2005
  27. Good practice in quality management of AD residues from biogas production.
University of Southern Denmark
  28. Veepoliitika raamdirektiiv (2000/60/EÜ, 23.10.2000)
  29. Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus (RT I, 2001,85,512)
  30. Veeseadus (RT I, 1994,40,655)
  31. Välisõhu kaitse seadus (RT I, 2004, 43, 298)
  32. Keskkonnavastuse direktiiv (2004/35/EÜ)
  33. Nitraadidirektiiv (91/676/EMÜ, 12.12.1991)
  34. Mahepõllumajanduse seadus (RT, I, 2004,6,31)
  35. Säästva arengu seadus (RT I, 1995,31,384)

**LISA 1. “EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007–2013“
KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE (KSH)
ARUANDE AVALIKU ARUTELU PROTOKOLL**

Aeg: 23. veebruar 2007 kell 12.00

Toimumiskoht: Põllumajandusministeeriumi suur saal (Lai 39/41, Tallinn)

Juhatas:	Ove Põder	Põllumajandusministeerium
Protokollis:	Maarja Unt	InterAct Projektid & Koolitus OÜ
Osa võtsid:	Ranno Mellis	Audacon Eesti OÜ
	Silvia Lotman	Eesti Keskkonnatühenduste Koda
	Tiit Merenäkk	Häädemeeste Rohelised
	Veronika Verš	Keskkonnaministeerium
	Maris Malva	Keskkonnaministeerium
	Katrin Rannik	Põllumajandusministeerium
	Anne-Liisi Kermas	Põllumajandusministeerium
	Rainer Raidmets	Põllumajandusministeerium
	Siret Tappo	Põllumajandusministeerium
	Reet Vaiksalu	Põllumajandusministeerium

AEG	TEEMA	ESINEJA
12.00	Sissejuhatavad sõnad Koosoleku eesmärk ja päevakava	Ove Põder
12.05	“Eesti maaelu arengukava 2007–2013“ (MAK) hetkeseisu tutvustav ettekanne	Ove Põder
12.15	MAK KSH aruannet tutvustav ettekanne	Ranno Mellis
12.30	<p>Küsimused ja kommentaarid:</p> <p>1) Küsimus. Tiit Merenäkk (Häädemeeste rohelistes): “Kuidas on MAK-i protsessis arvestatud 4. märtsi valimistega, mille tulemusel suure tõenäosusega on Valitsuses ka rohelistes?”</p> <p>Vastus. Ove Põder (Põllumajandusministeerium): “Põllumajandusministeeriumi ametnikud teevad oma tööd olemasolevast olukorrast lähtuvalt ning ei saa tugineda tulevikuspekulatsioonidele.”</p> <p>2) Küsimus. Silvia Lotman (Eesti Keskkonnatühenduste Koda – EKO): “Valitsus on juba MAK-i heaks kiitnud, aga KSH avalik arutelu toimub alles täna – kuidas arvestatakse KSH protsessi raames MAK-ile tehtavate parandusettepanekutega? Tekib ju võimalus kus muudatused võivad olla üsna suured.”</p>	

Vastus. Ove Põder (Põllumajandusministeerium): “Muudatusi võib veel sisse viia. Olulisematest muudatustest (sh ka Euroopa Komisjoniga peetavatest läbirääkimistest tulenevalt, kuna Euroopa Komisjon on MAK-i lõplik heakskiitja) teavitatakse Valitsust. Juhul kui muudatused on ulatuslikud, sõltub Valitsuse seisukohast, kas muudatused võetakse ainult teadmiseks või on vaja uut kooskõlastusprotseduuri.”

3) Küsimus. Silvia Lotman (Eesti Keskkonnaühenduste Koda – EKO): “Kuidas toimus KSH aruandest teavitamine ? Palun kirjeldage teavitamisprotsessi.”

Vastus. Ove Põder (Põllumajandusministeerium): “Vastavalt seadusele ilmus kuulutus ajalehes (Postimees), Ametlikes Teadaannetes ja Põllumajandusministeeriumi kodulehel. Eraldi teavitati kõiki asjaomaseid institutsioone – sh asjaomased ministeeriumid ning ka keskkonnaorganisatsioone ühendavat Keskkonnaühenduste Koda.”

4) Küsimus. Silvia Lotman (Eesti Keskkonnaühenduste Koda – EKO): “EKO esindajana võin öelda, et Keskkonnaühenduste Koda ei ole teavitatud.”

Vastus. Ove Põder (Põllumajandusministeerium): “Kinnitan, et EKO-le on saadetud vastavasisuline ametlik kiri.”

5) Küsimus. Silvia Lotman (Eesti Keskkonnaühenduste Koda – EKO): “Kas on võimalik poollooduslike koosluste toetamine väljaspool NATURA-alasid ?”

Vastus. Katrin Rannik (Põllumajandusministeerium): “Põhimõtteliselt on see võimalik, samas võivad ette tulla eelarvelised piirangud.”

6) Küsimus. Silvia Lotman (Eesti Keskkonnaühenduste Koda – EKO): “Millised on kõige olulisemad KSH käigus tehtud ettepanekud ?”

Vastus. Ranno Mellis (Audacon Eesti OÜ): “Kõige olulisem oleks MAK-i raames keskkonnaseisundist parema ülevaate saamine – algseisundi kaardistamine. Muidu ollakse 2013. aastal seisus, kus ei ole võimalik MAK-i elluviimise käigus keskkonnale tekkinud mõju hinnata. Kui täpsemaid keskkonnaindikaatoreid välja ei töötata ja olemasolevat olukorda ei kaardistata, siis ei saa mõju hinnata ka 2013. aastal. Protsessi läbiviimise aspektist oleks oluline KSH läbiviimist alustada juba varem, mitte siis kui dokument valmis on. Siis töötatakse koos välja keskkonnaeesmärgid jms. järgnevateks perioodideks.”

7) Küsimus. Silvia Lotman (Eesti Keskkonnaühenduste Koda – EKO): “EKO on MAK-ile esitanud palju kriitikat keskkonnasõbraliku majandamise meetme kohta. Kas olete sellega tutvunud ?”

Vastus. Ranno Mellis (Audacon Eesti OÜ): “Iseenesest olen ettepanekutega nõus, aga täpse hinnangu andmine sõltub paljudest aspektidest. Üldised hinnangud on KSH raames antud, konkreetsemaid antud KSH protsessi raames anda ei saa.”

8) Küsimus. Tiit Merenäkk (Häädemeeste rohelised): “Hetkel tundub, et mullakaitse on MAK-ist täiesti välja jäänud. Kuidas kommenteerite ?”

Vastus. Katrin Rannik (Põllumajandusministeerium): “Mullakaitse sisaldub keskkonnasõbraliku majandamise toetuses, mille üks eesmärk on ka mulda kaitsta. Lisaks sellele on ka karjatamise toetus. Ka Euroopa Komisjoni poolt on viimasel ajal mullakaitse osas tulnud initsiatiiv vastava raamdirektiivi kehtestamiseks.”

9) Küsimus. Silvia Lotman (Eesti Keskkonnaühenduste Koda – EKO): “Millal pannakse kokku MAK-i seirekomisjon ning milline on oodatav koosseis ?”

Vastus. Ove Põder (Põllumajandusministeerium): “Seirekomisjon on plaanis kokku kutsuda märtsi lõpus. Seirekomisjoni koosseisu ja ülesandeid on kirjeldatud MAK-is. Kindlasti kutsutakse sinna põllumajanduse ja maaelu arengu nõukogus ning Eesti maaelu arengukava 2007–2013 ettevalmistamiseks moodustatud juhtkomisjonis esindatud organisatsioonide (sh ka EKO) esindajad. Lisaks sellele ka esindajad nendest ministeeriumitest, kes rakendavad struktuurifondide arengukavasid.”

Esitatud ettepanekud:

Ove Põder (Põllumajandusministeerium): “KSH aruande avaliku väljapaneku käigus on esitatud kaks ettepanekut Sotsiaalministeeriumi poolt, mis mõlemad on redaktsioonilist laadi ja mis ei puuduta ka niivõrd KSH aruannet, kui selle aluseks olevat MAK-i. Esiteks oli küsimus, kas meetme MAK-i meetme “Põllumajandustootjate ajakohastamine“ all pole siiski silmas peetud “Põllumajandustoodete ajakohastamist“. Vastus on, et silmas on peetud siiski **põllumajandustootjate** ajakohastamist (ehk moderniseerimist) ja meetme sisuks on põllumajandustootjatele suunatud ettepanekud. Teiseks oli ettepanek kasutada sama meetme alameetme “**põllumajandustootjate** pikaajalised investeeringud“ asemel nimetust “**põllumajandustootjatele** pikaajalised investeeringud“. Arengukava koostajate seisukoht on, et kuigi mõlema väljapakutud termini puhul on arusaadav, et tegemist on investeeringutega, mida teevad põllumajandustootjad, on sobivam siiski termin “põllumajandustootjate pikaajalised investeeringud“.

LISA 2. KSH PROGRAMM

Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 keskkonnamõju strateegiline hindamine Programm

Koostamise kuupäev: 31.08.2006

Koostaja: InterAct Projektid & Koolitus OÜ

Address: Adamsoni 2, 10137 Tallinn

Telefon: 6533 522

Faks: 6533 552

E-mail: maarja@interact.ee

Kontaktisik: Maarja Unt

Ekspertgrupi juht: Ranno Mellis

Tartu 2006

1. SISSEJUHATUS

2007-2013 Euroopa Liidu toetuste planeerimine toimub Eestis riigi eelarvestrateegia koostamise raames. Nõukogu määrusest (EÜ) nr 1698/2005, Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta tulenevalt koostavad liikmesriigid maaelu arengu strateegia. Strateegias määratletakse liikmesriigi tegevuse prioriteetidid. Strateegia ülesanne on tagada maaelu arenguks antava abi kooskõla ühenduse strateegiasuuniste ning muude prioriteetidega.

Strateegia hõlmab ajavahemikku 2007–2013 ja on tugiraamistikuks Maaelu Arengukava 2007–2013 koostamiseks, millega määratletakse täpsemalt rahastatavad tegevused ning rahastamise mahud.

Põllumajandusministeerium korraldab Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 eelhindamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise. Hindajad on valitud riigihanke teel. Eelhindamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise teostab InterAct Projektid & Koolitus OÜ koostöös Audacon Eesti OÜ-ga ja Eesti Maailikooliga. Hindamiste tulemusel valminud peatükid lisatakse arengukavale 2006. a novembris.

2. KSH OBJEKT JA ULATUS

Keskkonnamõju strateegilise hindamise objektiks on Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013.

Maaelu Arengukava tugineb järgmistel strateegia- ja programmdokumentidel:

- Eesti maaelu arengu strateegia 2007-2013 (MAS);
- Maaelu Arengu Kava 2000-2006 SAPARD programmi rakendamiseks;
- Eesti Maaelu Arengukava 2004-2006 ELi ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate meetmete rakendamiseks (MAK 2004-2006);
- Eesti Riiklik Arengukava ELi struktuurifondide rakendamiseks – ühtne programmdokument 2004-2006 (RAK), Eesti Riikliku Arengukava 2004-2006 Programmitäiend.

Maaelu arengukava koostamisel arvestati järgmisi õigusakte:

- Nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005, 20. september 2005, Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta (maaelu arengu määrus);
- Nõukogu määrus (EÜ) nr 1290/2005, 21. juuni 2005, ühise põllumajanduspoliitika rahastamise kohta;
- Komisjoni määrus (EÜ) nr 1320/2006, 5. september 2006, millega kehtestatakse nõukogu määrusega (EÜ) nr 1698/2005 sätestatud maaelu arengu toetusele ülemineku eeskirjad (üleminekumäärus);
- Komisjoni määrus (EÜ) nr 1974/2006, 15. detsember 2006, millega sätestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 (Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta) kohaldamise üksikasjalikud

- eeskirjad (rakendusmäärus);
- Komisjoni määrus (EÜ) nr 1975/2006, 7. detsember 2006, millega kehtestatakse määruse (EÜ) nr 1698/2005 rakendamise üksikasjalikud eeskirjad kontrollimenetluse rakendamise ja maaelu arengu toetusmeetmete nõuetele vastavuse kohta (kontrollimäärus).

3. KSH VAJADUS

Tulenevalt Euroopa Nõukogu direktiivist 2001/42/EÜ ja "Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusest" (edaspidi: KeHJS) tuleb arengukavale läbi viia keskkonnamõju strateegiline hindamine (edaspidi KSH), mille algatab oma käskkirjaga Põllumajandusminister.

4. KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE EESMÄRK

KSH ülesanne on kaasa aidata tasakaalustatud, Euroopa Liidu ja Eesti keskkonnapoliitikaga kooskõlas oleva arengukava koostamisele.

Keskkonnamõju strateegilise hindamise eesmärgid:

- keskkonnaküsimuste integreerimine arengukavasse;
- arengukava kooskõlla viimine EL keskkonnapoliitikaga;
- arengukava keskkonnamõjude kaardistamine ning vastavalt sellele hinnangu andmine arengukava strateegilisele osale ja soovitude esitamine keskkonnamõjude vähendamiseks;
- arengukava prioriteetsete suundade hindamine keskkonna seisukohast.

5. KSH LÄBIVIIMINE

Keskkonnamõju strateegiline hindamine viiakse läbi vastavalt Põllumajandusministeeriumi ja InterAct Projektid & Koolitus OÜ vahelisele lepingule ja selle alusel koostatud käesolevale KSH programmile.

KSH korraldatakse samaaegselt Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 koostamisega, analüüsides selle elluviimisega kaasnevat keskkonnamõju ning alternatiivseid võimalusi eesmärkide saavutamiseks.

Keskkonnamõju strateegilise hindamise osapooled:

Planeerimisdokumendi koostaja (Arendaja): Põllumajandusministeerium

KSH kontaktisik Põllumajandusministeeriumis: Ove Pöder

Järelevalve teostaja: Keskkonnaministeerium.

Huvitatud isikud ja organisatsioonid: Arengukava elluviimine puudutab kogu ühiskonda. Selle koostamisse kaasatud riigiasutused ja nende roll, samuti kaasatud sotsiaalmajanduslike partnerorganisatsioonide nimekiri on esitatud arengukavas või selle lisades.

Hindaja (Ekspert): InterAct Projektid & Koolitus OÜ (kontaktisik: Maarja Unt)

Vastutav ekspert: Audacon Eesti OÜ (kontaktisik: Marge Pettai)

Ekspertgrupi juht: Ranno Mellis (Audacon Eesti OÜ)

Ekspertgrupi juht kaasab KSH teostamisse täiendavalt eksperte.

6. MAAELU ARENGUKAVA ELLUVIIMISE VÕIMALIK KESKKONNAMÕJU

Võimalike keskkonnamõtjude selgitamiseks tuleb analüüsida praegu kehtiva Eesti Maaelu Arengukava 2004-2006 rakendamist ja teiste asjakohaste riiklike tegevuste praktikad, selgitamaks negatiivse keskkonnamõtju ilmumise võimalusi ja juhtusid. Erinevate arendustegevuste rahastamise kord EL fondidest peaks teoreetiliselt iseenesest välistama negatiivse keskkonnamõtjuga projektide rahastamise. Praktikas puudub sotsiaalmajanduslikule survele mõnelgi juhul vastukaaluna piisav haldussuutlikkus eri taseme keskkonnajuhtimises ja projektide sõelumises keskkonnakaitselisest aspektist. Keskkonnamõtju strateegiline hindamine aitab kaasa arengukava tasakaalustamisele keskkonnaaspektidest lähtudes ja seega maaelu suunamisele säästvatele arengule.

Arendaja poolt on arengukava elluviimise eeldatav keskkonnamõtju välja toodud "Eesti maaelu arengu strateegias 2007-2013" ja "Eesti Maaelu Arengukavas" (täiendatav eelnõu).

Strateegia eelnõu peatükis 1.3 Põllumajanduskeskkond ja maastikud ja peatükis 3.2 Põllumajanduskeskkonna ja paikkonna säilitamine, samuti teistes peatükkides ja strateegia lisas on esitatud arengu keskkonnakaitselise jätkusuutlikkuse sisu ja indikaatorid.

Täpsemad eesmärgid ja sihttasemed on toodud "Eesti Maaelu Arengukavas". Vajab analüüsi, kas kõigi keskkonnaeesmärkide saavutamiseks jätkub ka tegelikult järgmisel programmeerimisperioodil vahendeid.

KSH hindamise käigus tehakse ettepanekud keskkonnajuhtimise paremaks lõimimiseks arengukava elluviimise protsessi. Analüüsitakse keskkonnaindikaatorite asjakohasust ja tehakse ettepanekud uute indikaatorite seadmiseks (vajadusel) ja olemasolevate täpsustamiseks.

Olulist negatiivset piiriülest mõju pole ette näha, seetõttu võib arengukava eeldatav piiriülene mõju olla positiivne või neutraalne. Seetõttu ei peeta vajalikuks naaberriikide esindajate kaasamist mõju hindamisse.

KSH läbiviimisel arvestatakse kavandatavate tegevuste võimalikku olulist keskkonnamõtju ning kaudset ja kuhjuvat mõju, samuti selgitatakse välja vastukäivate eesmärkide ja mõjuga tegevused.

7. KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE METOODIKA

KSH läbiviimisel lähtutakse kõigist asjaomastest Eesti õigusaktidest ning heast tavast. Määravaks õigusaktiks on KeHJS. Lisaks Eesti keskkonnavalitsusele õigusaktidele lähtutakse võimalusel väljatöötamisel olevatest Eesti Keskkonnastrateegiast aastani 2010 ja Eesti Keskkonnastrateegia eelnõust aastani 2030 ning Eesti Keskkonna-tegevuskava eelnõust aastateks 2007-2013.

Metodoloogias arvestatakse, et kavandatav keskkonnamõju strateegiline hindamine peab vastama keskkonnamõju strateegilise hindamise nõuetele (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2001/42/EÜ “Teatavate kavade ja programmide keskkonnamõju hindamise kohta”) ja struktuurifondide eelhindamise (Ex-ante) nõuetele. Metodoloogias lähtume ka Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2005. a määrusest nr 302 “Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord” ja Rahandusministeeriumi juhiseist “Strateegilise planeerimise käsiraamat” (2006).

Lähtutakse senistest MAKi ja RAKi hindamise kogemustest. Eelmise programmeerimisperioodiga võrreldes on vähenenud struktuurifondide arv, ühtsesse paketti on liidetud ka Ühtekuuluvusfond. Maaelu investeeringud on viidud ühtsesse programmi MAKiga. Selgemaks on muutunud riigi eelarvestrateegia (RES) planeerimine ja sellega seotud struktuurifondide planeerimine. Aastateks 2004 - 2006 koostati varasemalt eraldiseisev Riiklik Arengukava (RAK) struktuurifondide kasutuselevõtuks. Euroopa Liidu eelarveperioodiks 2007-2013 koostatakse struktuurivahendite kasutamise strateegia RES 2007-2010 koostamise raames ning RESi ühe osana. See muudab programmeerimise varasemaga võrreldes ülevaatlikumaks ning annab ka parema võimaluse keskkonnamõju hinnata.

KSH ehitatakse üles keskkonnamõju hindamise põhimõtetele, mille raames käsitletakse ratsionaalse otsustusprotsessi kõiki etappe, et siduda võimalikud keskkonnakaalutlused arengukava kõikidesse punktidesse.

Hinnatakse arengukava elluviimisega kaasneva võivat keskkonnamõju ja negatiivsete mõjude leevendusvõimalusi. Lisaks planeeritavale tegevusele esitatakse vajadusel alternatiive. Erinevaid alternatiive võrreldakse omavahel vastavalt keskkonnariski hindamise põhimõtetele ($\text{risk} = \text{mõju ilmumise tõenäosus} * \text{mõju tõsidus}$). Pärast riskihinnangu alusel erinevate alternatiivide kaalumist valitakse välja parim võimalik alternatiiv.

Tehakse ettepanekud arengukava positiivse keskkonnamõju suurendamiseks ja võimalike negatiivsete keskkonnamõjude vältimiseks. Kui seda ei ole võimalik sotsiaalmajanduslikel põhjustel teha, siis pakutakse välja põhimõttelised leevendus- ja kompensatsioonimeetmed, mille abil tuleb viia meetme keskkonnamõju vähemalt neutraalseks.

Käesoleval programmeerimisperioodil on täpsustatud Eesti Keskkonnastrateegia kuni 2010 aastani ja praegu on eelnõu staadiumis Eesti Keskkonnastrateegia kuni 2030 aastani ning Eesti Keskkonnategevuskava aastateks 2007-2013. KSH töörühm vahetab informatsiooni eelhindamise töörühmaga. Samas töötavad mõlemad hindamisrühmad iseseisvalt ning esitavad eraldi hinnanguaruanded.

Peamiseks väljakutseks 2007-2013 kavandamisel on majandusarengu lahtisidumine keskkonnaseisundi halvenemisest. Kuigi EL fondidest üldiselt ei rahastata negatiivse keskkonnamõjuga projekte, pole üksikprojektide negatiivne koosmõju muude arengutega välistatud. Seda eelkõige ebaühtlase haldussuutlikkuse ja avaliku sektori väljaarendamata keskkonnajuhtimissüsteemi foonil.

8. ALTERNATIIVIDE HINDAMINE JA VÕRDLUS

Keskkonnamõju strateegilisel hindamisel kirjeldatakse arengukava elluviimisega kaasnedavat võivat keskkonnamõju, pakutakse välja leevendusvõimalused (alternatiivid) planeeritava tegevuse negatiivsete mõjude vähendamiseks ja riskide minimeerimiseks.

KSH käigus hinnatakse arengukava strateegilisi eesmärke, valdkonna analüüsi ning vastavust prioriteetsetele suundadele. Vajadusel esitatakse muudatusettepanekud arengukava täiendamiseks. Hindamise käigus korraldatakse hindajate ning ministeeriumi vahel töökohtumisi (sh alternatiivide arutamiseks).

Esitatakse ettepanekud keskkonnanäppide paremaks sidumiseks arengukavasse ja arengukava kooskõlla viimiseks EL ja Eesti keskkonnapoliitikaga. Kaardistatakse arengukava võimalikud keskkonnamõjud, hinnatakse selle prioriteetseid suundi keskkonna seisukohast. Antakse soovitusel võimalike keskkonnamõjude vähendamiseks.

Alternatiivide võrdlus ja parima alternatiivi valiku argumentid dokumenteeritakse keskkonnamõju strateegilise hindamise aruandes.

9 KSH ARUANDELU JA TULEMUSTE ARVESTAMINE

Keskkonnamõju strateegilise hindamise esialgsed tulemused dokumenteeritakse KSH lõpparuandes vastavalt KeHJSle.

Lõpparuandele lisatakse avaliku arutelu protokoll, avalikustamisel esitatud küsimused, vastuväited ja ettepanekud. Kirjalikult laekunud küsimuste, ettepanekute ja vastuväidete ning nende vastuste, vastuväidete ja ettepanekute mitteamestamisel tuuakse ära mitteamestamise põhjused.

KSH aruanne sisaldab vastavalt KeHJS § 40 (4) sätetele vähemalt järgmist:

- 1) arengukava sisu ja peamiste eesmärkide iseloomustust;
- 2) arengukava seost muude asjakohaste strateegiliste planeerimisdokumentidega;
- 3) eeldatavalt mõjutatava keskkonna kirjeldust arengukava koostamise ajal ja alternatiivsete arengutsenaariumide korral, sealhulgas alternatiivide võrdlust ja tõenäolist arengut juhul, kui arengukava ellu ei viida;
- 4) arengukava elluviimisest lähtuvaid keskkonnaprobleeme, eelkõige neid, mis on seotud kaitsealade, kaitsealuste üksikobjektide ja liikidega;
- 5) arengukava jaoks olulisi rahvusvahelisi, Euroopa Liidu või riiklikke

- keskkonnakaitse eesmärged ja kirjeldust, kuidas neid eesmärged ja muid keskkonnakaalutlusi on arengukava koostamisel arvesse võetud;
- 6) hinnangut eeldatavalt olulise vahetu, kaudse, kumulatiivse, sünergilise, lühi- ja pikaajalise, positiivse ja negatiivse mõju kohta keskkonnale, sealhulgas inimese tervisele ning sotsiaalsetele vajadustele ja varale, bioloogilisele mitmekesisusele, populatsioonidele, taimedele, loomadele, pinnasele, vee ja õhu kvaliteedile, kliimamuutustele, kultuuripärandile ja maastikele, hinnangut jäätmetekke võimaluste kohta ning mõju prognoosimise meetodite kirjeldust;
  - 7) erinevate mõjude omavahelisi seoseid;
  - 8) arengukava elluviimisega kaasneva olulise negatiivse keskkonnamõju vältimiseks ja leevendamiseks kavandatud meetmeid;
  - 9) ülevaadet põhjustest, mille alusel valiti alternatiivsed arengustenaariumid, mida arengukava koostamisel käsitleti;
  - 10) ülevaadet sellest, kuidas saadi parim alternatiivne arengustenaarium;
  - 11) ülevaadet arengukava elluviimisega kaasneva keskkonnamõju strateegilise hindamise korraldamise, avalikkuse kaasamise ja konsultatsioonide tulemuste kohta;
  - 12) ülevaadet raskustest, mis ilmsid keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande koostamisel;
  - 13) arengukava elluviimisega kaasneva olulise keskkonnamõju seireks kavandatud meetmete ja mõõdetavate indikaatorite kirjeldust;
  - 14) ülaltoodud punktides 1–13 nimetatud teabe kokkuvõtet;
  - 15) keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi ja selle avaliku arutelu protokoll;
  - 16) keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande avaliku arutelu protokoll;
  - 17) asutuste ja isikute ettepanekuid, vastuväiteid ja küsimusi ning ülevaadet nende arvestamisest või arvestamata jätmise põhjustest.

KSH tulemuste põhjal täiendatakse vajadusel arengukava.

Kui Euroopa Komisjoniga toimuvate läbirääkimiste käigus tehakse arengukavasse muudatusi, tuleb nende keskkonnamõju täiendavalt hinnata. Täiendava hindamise käigus korraldatakse hindajate ning arengukava koostamisega tegelevate ekspertide vahel töökohtumisi vahekokkuvõtete tegemiseks.

Täiendava hindamise tulemused kajastatakse koos eelneva hindamise tulemustega lõpparuandes. Lõpparuanne esitatakse avalikuks aruteluks vastavuses KeHJSi § 41.

10 KESKKONNAMÕJU STRATEEGILISE HINDAMISE AJAKAVA

KSH viiakse läbi neljas etapis vastavalt järgnevalt toodud ajakavale:

- I KSH programmi väljatöötamine ja selle kohta arvamuste küsimine: juuni – august 2006
- II KSH programmi täiendamine pärast avalikku ülespanekut ja arutelu: oktoober 2006
  - KSH programm avalik väljapanek (vähemalt 14 päeva): september 2006

- KSH programmi avalik arutelu: 29. september 2006
  - KSH programmi täiendamine vastavalt avalikustamisel saabunud ettepanekutele: september-oktoober 2006
- III KSH läbiviimine ja KSH lõpparuande algversiooni koostamine: oktoober – veebruar 2006
- Lõpparuande avalik väljapanek (vähemalt 21 päeva): jaanuar 2006
  - Lõpparuande avalik arutelu: veebruar 2006
- IV KSH lõpparuande täiendamine pärast avalikku ülespanekut ja arutelu: veebruar 2006
- Lõpparuande täiendamine vastavalt avalikustamisel saabunud ettepanekutele: veebruar 2006
  - Lõpparuande esitamine: veebruar 2006

Ajakava üksikasjad nagu töömaterjalide läbivaatamise tähtajad, konsultatsioonide ajagraafik töörühmadega ja vajadusel partnerorganisatsioonidega, avalikustamise koosolekute ajad ja jms täpsustatakse programmi avalikustamise perioodil Põllumajandusministeeriumiga, arvestades arengukava koostamise ajakava.

11 AVALIKUSTAMINE JA OSAPOOLTE KAASAMINE

Põllumajandusministeerium korraldab arengukava koostamist puudutavat üldist infovahetust, sh haldab vastavat võrgulehekülge oma serveris, korraldab meediategevust ja pressisuhtlust ning tegeleb arengukava spetsiifilise infovahetuse ja pressisuhtlusega.

Hindajad esitavad KSH programmi ja lõpparuande Põllumajandusministeeriumile (Arendaja), kes korraldab nende avalikustamise ja edastamise teistele asjaomastele ministeeriumidele.

Põllumajandusministeerium avalikustab arengukava eelnõud ning KSH programmi ja lõpparuande Põllumajandusministeeriumi veebiserveris asuval kodulehel.

Avalikustamise koosolekud protokollib Ekspert. Märkustele ja ettepanekutele arengukava osas vastab Arendaja, KSH osas Ekspert. Ekspert osutab Arendajale kaasabi avalikustamise läbiviimisel ja esitab oma seisukohad märkuste ning ettepanekute osas.

Huvitatud osapooltel on õigus saada KSHga seonduvat informatsiooni ning kaasa rääkida otsustusprotsessides. Avalikkust kaasatakse KSH protsessi läbi KSH programmi ja aruande avaliku arutelu. Huvitatutel on võimalik tutvuda KSH materjalidega KSH programmi ja aruande avalikel väljapanekutel ning jooksvalt Põllumajandusministeeriumi koduleheküljel.

12 ÜLEVAADE PROGRAMMI KOOSTAMISE KOHTA

Programmi eelnõu korrigeeritakse Põllumajandusministeeriumi esindajate märkuste

alusel.

KSH programmis kajastatud taustinformatsioon pärineb Eesti maaelu arengu strateegiast 2007-2013 ja Eesti Maaelu Arengukava tööversioonidest. Programmi eelnõus on toodud KSH osapooled, hindamismetoodika ja eesmärk, keskkonnamõju hindamise objekt ja ulatus, kaasneda võivad mõjud ja KSH ajakava, ning aruannete koosseis. KSH programm on aluseks keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimisele. Seda täiendatakse vajadusel vastavalt osapoolte ja avalikustamise käigus laekunud partnerorganisatsioonide ning avalikkuse ettepanekutele.

Programm täiendatakse avaliku arutelu ja ülespaneku järgselt hindajate poolt koostöös arengukava koostajatega. Programmile lisatakse Sotsiaalministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi poolt esitatud seisukohad programmi osas (vastavalt KeHJS § 36 (3)).

LISA 3. PROGRAMMI AVALIKU ARUTELU PROTOKOLL

Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 keskkonnamõtjude hindamise (KSH) programmi avaliku arutelu protokoll

Aeg: 29. september 2006 kell 13.00- 13.45

Toimumiskoht: Põllumajandusministeeriumi suur saal

AEG	TEEMA	ESINEJA
13:00	Sissejuhatavad sõnad Koosoleku eesmärk ja päevakava	Ove Põder
13.05	Eesti Maaelu Arengukava (MAK) 2007-2013 tutvustav ettekanne	Ove Põder
13.10	MAK 2007-2013 eelhindamise protsessi tutvustav ettekanne	Maarja Unt
13.15	MAK 2007-2013 KSH programmi tutvustav ettekanne	Maarja Unt
13.30	<p>Küsimused ja kommentaarid:</p> <p>1) Tiiu Valdma (Maves AS) Küsimus: Kuidas on planeeritud kinni pidada programmis päeva täpsusega välja toodud ajakavast. Arvestades Keskkonnaministeeriumis programmi kinnitamisele kulunud aega tundub see juba praegu ebarealistlik? Ettepanek: KSH läbiviimine võiks olla kuu täpsusega fikseeritud.</p> <p>Vastus (Maarja Unt): Tegemist on indikatiivse ajakavaga. Arvestame ettepanekuga.</p> <p>2) Siret Sõmer (AS Tallegg) Küsimus: kas ka need küsimused, mis on e-maili peale saadetud eelnevalt saavad vastused kirjalikult?</p> <p>Vastus (Maarja Unt): kõigile küsimustele vastatakse kirjalikult, vastused koos koosoleku protokolliga pannakse üles ka internetti.</p> <p>3) Maret Merisaar (Keskkonnaorganisatsioonide Koda) – Küsimus: Kas on plaanitud kaasata ka veeühistuid MAKi keskkonnamõtju strateegilisel hindamisele? Veeühistuid võiks kaasata kui ühte olulist huvigruppi, eriti mis puudutab põldude niisutamist, veekasutamise jne probleemide käsitlemisele.</p> <p>Vastus (Maarja Unt): Veeühistuid eraldi kaasata ei ole plaanis. Läbi avalikustamise on kõigil huvigruppidel võimalik KSH koostamise protsessis kaasa rääkida</p>	

Protokollis: Marge Pettai